

بانک ملی ایران
اداره تحقیقات و برنامه ریزی

طرح تفصیلی

تکافل اجتماعی راستین

Rastin Social Takaful

(RST)

زیر سیستم بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین

(PLS)

دکتر بیژن بیدآباد

ویرایش اول

۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبِشْرَةِ نَسْتَعِينُ

پیشگفتار

بانک ملی ایران به عنوان بزرگترین بانک کشور در ایفای نقش اساسی خود در تجهیز و تخصیص منابع در جهت سلامت و رشد اقتصادی کشور، اقدام به طرح ابداعات مالی جدیدی در زمینه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین نمود که از آن جمله می‌توان به طرح حاضر یعنی زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین (RST) اشاره کرد که زمینه را برای سپرده‌گذاران و مشارکت آنها در فعالیت‌های خیرخواهانه در زمینه‌های متنوع را فراهم می‌آورد. استقرار واقعی نظام بانکداری اسلامی می‌تواند بسیاری از معضلات اقتصادی و مالی مهم در سطح جامعه را مرتفع نماید که در این باره نظرات زیادی مطرح گردیده و در این راستا بانک ملی نیز تلاش نمود تا با تدوین شیوه‌های صحیح و اجرائی بانکداری اسلامی قدمی در جهت توسعه نظام بانکداری اسلامی بردارد که به نوبه خود در سطح جهان بدیع می‌باشد.

این مجلد در دنباله طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) می‌باشد که مشخصاً طرح تکافل اجتماعی راستین (RST) را مطرح می‌نماید. این طرح به عنوان زیرمجموعه‌ای از طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) می‌باشد و در این ارتباط دستورالعمها و تشکیلات و سازمان و رویه‌های گردش کار و سازوکارهای الکترونیک و قراردادهای مربوطه، مشابهت بسیار زیادی با مفاد مطرح شده در طرح پایه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین دارند و لذا بسیاری از موارد لازم که در این طرح به آنها اشاره شده است را می‌توان در گزارشات تفصیلی طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS یافت که در اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی بانک ملی ایران موجود است.

جناب آقای دکتر بیژن بیدآباد مشاور بانک ملی ایران طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) و زیرسیستم‌های آن را طراحی، تدوین و راهبری کردند، زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین (RST) را نیز طراحی و به این سیستم الحاق نمودند. بدینوسیله بانک ملی ایران از زحمات بی‌شائبه ایشان که طی چند سال از تلاش و دانش و تجربه خود بانک ملی را مرهون خود ساختند قدردانی و سپاسگزاری می‌نماید.

امید است زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین (RTS) بانک ملی ایران راه این سنت حسنه اسلامی را در سایر بانک‌های داخلی و همچنین بانک‌های خارجی بگشاید و موجبات توسعه و اثربخشی بیشتری را در زمینه بانکداری اسلامی در سراسر گیتی فراهم آورد.

مسعود صفرزاده نساجی
رئیس اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی

خلاصه

تلاش‌های مداوم برای تدوین شیوه بانکداری اسلامی در بانک ملی ایران منجر به برداشتن گام‌های اصولی و قابل توجهی در این زمینه گردید که بانکداری راستین نتیجه این تلاش می‌باشد. طرح حاضر یعنی طرح «تکافل اجتماعی راستین (RST)» یکی از زیرسیستم‌های «بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)» است که در این مجلد به آن خواهیم پرداخت. در این ارتباط، ضمن بررسی ضرورت تکافل اجتماعی بر اساس آیات و روایات، چارچوب منسجمی ذیل بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین برای آن ارائه خواهد شد که مباحث تکافل اجتماعی و قرض الحسنه را بصورت سیستماتیک در بانکداری اسلامی عملی طرح می‌کند.

تکافل اجتماعی شامل دو بخش تکافل عام مبتنی بر وظیفه افراد جامعه در رفع نیازهای یکدیگر و ضمان اعاله مبتنی بر وظیفه حکومت در تأمین حداقل ملزومات معاش افراد جامعه می‌شود که باید به طریقی تأمین مالی گردد. ساز و کارهای تکافل اجتماعی شامل پرداخت‌های بلاعوض و همچنین قرض بدون بهره را می‌توان در راستای بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین تعریف نمود تا بتوان برای این رویه حسنه ساز و کار عملیاتی و شیوه‌های تأمین منابع خودکار طراحی نمود.

در طرح «تکافل اجتماعی راستین (RST)» همانند زیرسیستم‌های دیگر بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین بانک می‌تواند دولتی یا خصوصی باشد. بانک به عنوان واسطه و جوه با دریافت حق‌العامل و در مقام وکیل یا عامل سپرده‌گذار، کارمزد دریافت نموده و در عوض ضمن ارائه خدمات مدیریت سرمایه به سپرده‌گذار زمینه لازم را برای عملیات تکافل و قرض الحسنه فراهم می‌آورد. بر اساس این

طرح بانک عامل می‌تواند سپرده‌گذار را بر اساس نظر سپرده‌گذار به افراد لازم‌الحمایه تخصیص دهد. کلیه عملیات بر اساس ضوابط مشخص در چارچوب دستورالعمل‌های مدون انجام خواهد شد.

در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS ابزارها و ابداعات مالی بدیعی نظیر گواهی‌های راستین استفاده می‌شود و بانک با صدور و ارائه این نوع گواهی‌ها و ایجاد بازار ثانویه معاملات گواهی راستین در فعال نمودن و افزایش کارایی عملیات پولی و مالی حرکت و تحولات مهمی ایجاد خواهد کرد. با استفاده از زیربنای طرح مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)، طرح «تکافل اجتماعی راستین (RST)» قابل اجرا بوده و با صدور گواهی تکافل و گواهی قرض شرایط لازم برای عملیات تکافل و قرض الحسنه را پدید می‌آورد.

گواهی تکافل برگه بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین منتشر می‌شود. دارندگان این گواهی‌ها به بانک اختیار می‌دهند تا از منابع ناشی از سپرده‌گذاری آنها برای مدت معین اقدام به پرداخت‌های بلاعوض به افراد لازم‌الحمایه بنماید و به سپرده‌گذاران و سایر مقامات نظارتی گزارش کند.

گواهی قرض برگه بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین منتشر می‌شود. دارندگان این گواهی‌ها به بانک اختیار می‌دهند تا از منابع ناشی از سپرده‌گذاری آنها برای مدت معین اقدام به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه به افراد لازم‌الحمایه بنماید و در سررسید معین منابع را به آنها بازگرداند و در این بین جریان عملیات را به سپرده‌گذاران و سایر مقامات نظارتی گزارش کند.

این گواهی‌ها به عنوان یک دارایی قابل خرید و فروش در سایت اینترنتی بانک به صورت دیجیتالی صادر می‌گردد. دارندگان این گواهی‌ها می‌توانند از طریق شبکه‌های ارتباطی اینترنت و یا گیشه اینترنتی بانک اقدام به خرید و فروش این برگه‌ها نمایند و هرگاه مایل بودند دیگران را عهده‌دار این فعالیت خدایسندانه نمایند.

سپرده‌گذار به بانک اختیار می‌دهد تا منابع را در طرح‌های بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین سرمایه‌گذاری کند تا پرداخت‌های تکافل یا قرض الحسنه را از محل درآمد ناشی از این سرمایه‌گذاری‌ها تأمین نماید.

کلیه عملیات بر اساس دستورالعمل‌های تدوین شده در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین انجام خواهد شد. ساختار و تشکیلات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS نیز برای زیرسیستم «تکافل اجتماعی راستین (RST)» مورد استفاده قرار می‌گیرد.

امید است این تلاش بتواند منشاء خدمات مفیدی برای عموم استفاده‌کنندگان آن در ایران و در دیگر کشورها در جهت استقرار بانکداری اسلامی بشود.

بیژن بیدآباد
بهار ۱۳۹۱

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۳
خلاصه.....	۵
اصول بانکداری راستین.....	۱۰
بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS.....	۱۴
ویژگی عملیاتی اجزاء بانکداری راستین.....	۱۷
سیستم پایه مشارکت در سود و زیان راستین PLS.....	۱۷
زیرسیستم تأمین مالی جعاله JFS.....	۱۷
زیرسیستم تأمین مالی مضاربه MFS.....	۱۷
زیرسیستم تأمین مالی مقاسطه IFS.....	۱۷
زیرسیستم تأمین مالی اجاره RFS.....	۱۸
زیرسیستم تأمین مالی مرابحه BFS.....	۱۹
اوراق مبادله راستین.....	۱۹
زیرسیستم تأمین وثیقه مالی CFS.....	۱۹
سیستم وصول مطالبات.....	۱۹
زیرسیستم تأمین مالی اجتماعی SFS.....	۲۰
زیر سیستم تکافل اجتماعی راستین RST.....	۲۰
سیستم تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوی NSSSS.....	۲۰
سامانه بازرسی و پایش عملیات OCM.....	۲۰
سامانه ثبت وثیقه CRS.....	۲۱
عقود جدید و اصلاح عقود موجود.....	۲۱
راهیافت‌ها و راهبردها.....	۲۱
گواهی‌های راستین.....	۲۳
سرفصل‌های لایحه قانونی و آئین‌نامه اجرائی پیشنهادی.....	۲۵
مفاهیم کلیدی.....	۲۹

۳۴	تکافل اجتماعی و قرض الحسنه
۳۴	مقدمه
۳۴	تکافل اجتماعی
۳۶	قرض الحسنه
۳۸	تکافل اجتماعی از دیدگاه اسلام
۴۹	راهبردهای حمایت و کفالت
۵۱	مأموریت نهادهای حمایتی
۵۶	تکافل اجتماعی راستین (RST)
۶۰	فرآیند عملیاتی تکافل اجتماعی راستین
۶۱	عملیات تکافل اجتماعی راستین (RST)
۶۸	گواهی تکافل و گواهی قرض
۷۰	منابع
۷۰	منابع بانکداری راستین

اصول بانکداری راستین

خلاصه اصول و ویژگی‌ها و دستورالعمل‌های بانکداری راستین ذیلاً آورده شده‌اند. بعضی از

زیرسیستم‌ها هنوز در دست طراحی می‌باشند. بانکداری راستین بر مبنای اصول زیر استوار است:

۱- **اصول عملیاتی:** در بانکداری راستین حذف ربا از عملیات بانکی، منع صورتی‌سازی و بکارگیری

عقود به شکل واقعی آنها، بانک واسطه و جوه میان سپرده‌گذاران و دریافت‌کنندگان منابع مالی است،

و از ارائه خدمت مدیریت سرمایه کسب درآمد می‌کند و نه از تفاوت (اسپرید) نرخ‌های بهره. با تعلق

نماء به اصل منفعت یا زیان هر دارایی به صاحب همان دارایی بازمی‌گردد. کلیه عملیات قانونمدار و

مبتنی بر مقررات مدون، روشن و شفاف تعریف و اجرا و به صورت مکانیزه و از طریق شبکه

اینترنت انجام می‌شود. بانک ضمن حفظ منافع سپرده‌گذار امین طرف‌های خود است و مجری

اطمینان دارد که در صورت زیان ورشکسته نمی‌شود و پوشش‌های بیمه‌ای از ورود زیان به منابع

سپرده‌گذار پیشگیری می‌کند. ارزیابی و نظارت و اجرای طرح‌ها مبتنی بر تخصص، مسئولیت و

استقلال رأی ارزیاب و امین در مقام اظهار نظر است. توانایی مجری باید احراز و اعتبار مالی وی با

مالیاتی که قبلاً پرداخته سنجیده می‌شود. مجری در قبال صحت اطلاعات ارائه شده در طرح‌نامه

پیشنهادی خود مسؤول است.

۲- **اصول مالی:** دارایی‌های سمی نظیر مطالبات معوق در بانک ایجاد نمی‌شود و بانک در بحران‌های

مالی ورشکسته نمی‌شود. با کاهش ریسک بانک نرخ کفایت سرمایه کاهش یافته و منابع آزاد بانک

افزایش می‌یابد و با توجه به امانی بودن وجوه حفظ ذخایر قانونی و احتیاطی نزد بانک مرکزی تقلیل

می‌یابد. سپرده‌گذار و مجری و بانک سهم عادلانه خود را از بازدهی مشارکت دریافت می‌کنند.

تنوع ابزارها و فرآیندهای بانکی نیازهای مختلف جامعه را پاسخ می‌دهد و با اتصال قیمت گواهی راستین به بازده بخش حقیقی، قیمت آن را تثبیت نموده و نه تنها حبابی نمی‌شود بلکه افراد با سلاقی مختلف ریسک را جذب و موجب تعامل مثبت بازده و ریسک می‌شود. هر فرد بدون نیاز به کارگزار می‌تواند در بازار گواهی راستین معامله کند. شفافیت اطلاعات موجب شفافیت و اصلاح سیستم‌های مرتبط نظیر مالیات و بیمه تأمین اجتماعی در ارتباط با مجریان می‌شود. سازوکار ارزیابی قابل اعتماد تعریف شده و زمینه نظارت قابل وثوق فراهم است. معجری موظف به افشای اطلاعات مرتبط با طرح است و با نظارت بر عملیات مجری حاکمیت شرکتی درباره شرکت مجری اعمال می‌شود که به شفافیت کلیه اطلاعات و عملیات مرتبط با طرح می‌انجامد و از اطلاعات نامتقارن و رانت‌های اطلاعاتی جلوگیری و نظارت بانک و بکارگیری بیمه ریسک‌های مختلف را به حداقل می‌رساند. ضمن تسهیل و تسریع عملیات مانع پولشویی و تقویت حسابرسی و کنترل داخلی موسسه مجری شده و با بازرسی آنلاین از تخلف پرسنل بانک جلوگیری و با تفکیک حسابها، حساب هر طرح و سپرده‌گذار به تفکیک ثبت و نگهداری می‌شود و اعتبار بانک و عملیات بانکی افزایش می‌یابد.

۳- اصول اقتصادی: کاستی‌های بازار سرمایه و تقابل بازارهای سرمایه و پول را تصحیح و موجب

گسترش و تقویت بخش بیمه در اقتصاد می‌شود. اعتماد ناشی از نظارت بانک بر مجری و دسترسی اینترنتی به بازار گواهی راستین امکان جلب و جذب سرمایه و فضای رقابت سالم بین مجریان، سپرده‌گذاران، معامله‌گران و بانک‌ها را با رقبا فراهم می‌آورد. ابزارهای مالی جدید موجب تنوع دارایی‌های مالی و با اختصاص گواهی‌ها به طرح، کالا یا دارایی‌های معین بازار کاغذی ایجاد نمی‌شود. درگیر شدن سرمایه در طرح مانع جابجایی سریع دارایی‌ها و ایجاد بحران‌های مالی ناشی سیال بودن سرمایه شده و با حذف بازار کاغذی مانع بروز اهرم و بحران بدهی می‌شود. هر فرد که

توانایی انجام فعالیت اقتصادی دارد می‌تواند منابع مالی دریافت کند یا از فرصت اشتغال ایجاد شده توسط مجریان بهره‌مند شود و علاوه بر آن بکارگیری تخصص‌های متنوع مالی باعث توسعه مشاغل مالی مرتبط می‌شود که زمینه بهبود سرمایه‌گذاری، اشتغال، تولید و رفاه جامعه را فراهم و نوسانات اقتصادی و مالی اقتصاد را محدود می‌کند.

۴- اصول اخلاقی: الزام بر ارائه اطلاعات و اسناد صحیح و واقعی موجب ترغیب صداقت و آرامش

فردی و تطابق حرف و عمل و اعمال نظارت صحیح و کاهش ناطمینانی و تنش‌های روحی و روانی فردی و اجتماعی می‌شود. منع حيله، کاهش فساد مالی به دلیل نحوه طراحی سیستم‌های ارزیابی، نظارت و پایش، بستن مفرهای کژمنشی، موجب قراردادن هر چیز در جای خود شده و از ظلم پرهیز می‌نماید. اکل باطل؛ اضرار به غیر، غرر، قمار و قرعه، غبن، غصب، اسراف و تبذیر در بانکداری راستین منع می‌شود و با اختلاس و تبانی، رشوه و ارتشاء مبارزه می‌شود. رعایت حقوق ضعیف، تحقق عدالت مالی، اکرام و احترام به حقوق افراد موجب افزایش تراضی و احسان و مانع تجاهر به فسق‌های ربا و اسراف می‌شود.

۵- اصول اجتماعی: انجام عملیات طبق مقررات مدون زمینه تنظیم روابط مالی سالم افراد جامعه و

نظم فردی را فراهم می‌کند. هیچ تبعیض، تفاوت یا اولویتی بین طرف‌های مشابه که خصوصیات یکسان دارند پذیرفته نیست. به افراد می‌آموزد تا فعالیت‌های مالی خود را برنامه‌ریزی، پیش‌بینی و مدون کنند.

۶- اصول حقوقی: احترام به مالکیت و حقوق افراد در بانکداری راستین پررنگ بوده و با معین بودن

وجوه مختلف وظایف اطراف قراردادها زمینه طرح دعوی قضایی تقلیل می‌یابد و شیوه حل و فصل اختلافات را از طریق حکمیت سهل می‌کند. از طرفی با استفاده از پایگاه‌های داده قابل استعلام زمینه

بسیاری از سواستفاده‌ها محدود می‌شود.

۷- **اصول بین‌المللی:** امکان دسترسی اینترنتی در همه ساعات شبانه‌روز و تمامی ایام هفته از همه نقاط

جهان به خدمات بانک وجود دارد و نتیجتاً با جلب سرمایه بیگانگان زمینه اشتراک منافع بین‌المللی و

ثبات سیاسی فراهم می‌شود. محسنات سیستم، آن را به الگویی عملیاتی و بدیع در سطح بین‌المللی

تبدیل خواهد کرد و با توسعه بازار گواهی راستین در سطح بین‌المللی، لنگر قیمتی باثباتی برای

دارایی‌ها ایجاد می‌شود.

۸- **اصول سازمانی:** تناسب سازمان با نیازها و با شایستگی انتصاب و ارتقاء و بطور کلی شایسته

سالاری اعم از شایسته‌گزینی، ارتباطات سازمانی و مسئولیت و وظایف افراد و نظام تنبیه و پاداش

موثر تعریف شده‌اند. تحول سازمان و ثبات سازمانی همراه با استانداردسازی و مستندسازی همراه

است. پاسخگویی کلیه اشخاص در قبال اختیاری که به آنها داده شده است مانع از بروز اثرات مضر

سازمان‌های غیررسمی و فشار سیاسی می‌شود.

بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS

به منظور افزایش مشارکت اقتصادی شبکه بانکی در فعالیتهای اقتصادی و قابلیت مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی یا خصوصی، در این فعالیتهای و نیز افزایش کارایی واسطه‌گری مالی و تجهیز و تخصیص بهینه منابع مالی، بانک ملی با انجام مطالعات و بررسی‌های بسیار در این زمینه، ضرورت اجرائی شدن معاملات بر مبنای مشارکت واقعی سپرده‌گذار در سود و زیان طرحها را از اولویت فعالیتهای بانکی دانسته و بر این اساس ضمن مشخص نمودن جایگاه و وظایف بانک، سپرده‌گذار و مجری در طرح مربوطه، نسبت به معرفی محصولات و خدمات مورد نظر و دستورالعملهای مربوطه اقدام نمود که توضیحات لازم به تفصیل در گزارش تفصیلی طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) ارائه شده است. لکن اینجا به اجمال می‌توان گفت، در این طرح، نرخ بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری منابع پولی سپرده‌گذاران متغیر و بر اساس وضعیت بازدهی طرح محاسبه و با توجه به رویکرد جدید نظام بانکداری اسلامی ایران بر مبنای حذف سود ثابت و جایگزینی آن با سود متغیر بر مبنای بازدهی بخش حقیقی اقتصاد، حرکت به سمت عقود مشارکتی، و یا سود با توافق طرفین معامله (در موارد معین و با شرایط مشخص) تعیین گردد. و لذا حرکت منابع پولی به سمت معاملات انتفاعی پربازده امری اجتناب ناپذیر خواهد بود. این امر سود و بازدهی حاصل از معاملات را افزایش خواهد داد. در این رابطه بانک در اجرای وظیفه واسطه‌گری مالی خود منافع حاصل از سرمایه‌گذاری را پس از کسر حق‌العمل کاری در قالب عاملیت به صاحبان منابع پولی یعنی سپرده‌گذاران انتقال می‌دهد.

این طرح بر اساس سه نوع محصول یا خدمت بانکی (محصول مشارکت در طرح خاص، مشارکت در بسته‌ای از چند طرح، مشارکت در سود و زیان شعبه مجری طرح مشارکت در سود و زیان) طراحی

گردیده است. بانک براساس عقد جعاله، با سپرده گذار قراردادی تنظیم تا بر اساس نظر سپرده گذاران در یکی از سه محصول اشاره شده زمینه مشارکت آنها را در سود و یا زیان فعالیت مجری فراهم آورد و در طرف دیگر براساس عقود مختلف نظیر مشارکت مدنی و جعاله و مضاربه و مقاسطه و اجاره و مزارعه و مساقات با مجری یا مجریان وارد معامله خواهد شد و از این طریق به عنوان نهادی که با اخذ حق الجعاله یا حق العمل شرایط تجهیز منابع سپرده ای و تخصیص آنها به سرمایه گذاری را بین سپرده گذار (که در این حالت تأمین کننده منابع مالی سرمایه گذاری است) و مجری (که عملیات اجرایی سرمایه گذاری را بعهده دارد) فراهم آورده و سود و یا زیان حاصل از سرمایه گذاری را در چارچوب توافقات منضبط و مصرح در قرارداد به تأمین کننده منابع یعنی سپرده گذار منتقل می نماید. بر این اساس بانک عامل بر اساس عقود مشارکتی می تواند سپرده های سرمایه گذاری را بصورت مشاع و یا بر اساس تشخیص سپرده گذار (در محصولات خاص اول یا دوم) و یا تشخیص خود (در محصول نوع سوم) در طرح و یا طرح های مورد نظر سرمایه گذاری نموده و بازدهی حاصل از سرمایه گذاری را پس از کسر درآمد بانک به عنوان کارمزد یا به عنوان سهمی از سود یا زیان طرح بین سپرده گذاران تقسیم نمایند.

در بانکداری اسلامی صرف نظر از اینکه بانک دولتی و یا خصوصی باشد اساس محاسبه نرخ های بهره بانکی، نرخ بازدهی بخش حقیقی اقتصاد می باشد و از سوی دیگر نمو هر مال به خود مال منتقل می شود نتیجتاً اجرای این امر موجب شفافیت بیشتر فعالیتها و افزایش کارایی عملیات بانکی گردیده و بانکها نیز به عنوان واسطه و جوه با دریافت حق العمل و در مقام عامل کارمزد دریافت نموده و تمامی بازدهی ناشی از امور سرمایه گذاری چه به صورت سود و یا زیان به صاحبان منابع پولی یعنی سپرده گذار منتقل می شود. با توجه به مراتب فوق با حذف سود ثابت و جایگزینی سودی مرتبط با نرخ بازدهی سرمایه گذاری و حرکت به سمت عقود مشارکتی، سود و زیان واقعی بر اساس ضوابط مربوطه و توافق

طرفین معامله در چارچوب دستورالعملهای مرتبط قابل تقسیم خواهد بود.

این شیوه بانکداری دارای تشکیلات و سازمان خاصی خواهد بود، تا بانک بتواند بنحو احسن به وظایف خود عمل نماید و در این رابطه ساختارهای سازمانی و گردش کار براساس دستورالعملهای تدوین شده مشخص گردیده‌اند. در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS ابزارها و ابداعات مالی بدیعی نظیر گواهی‌های راستین استفاده می‌شود و بانک با صدور و ارائه این نوع گواهی‌ها و ایجاد بازار ثانویه معاملات گواهی راستین شامل انواع گواهی‌های راستین نظیر گواهی مشارکت، گواهی پذیره، گواهی مضاربه، گواهی مضاربه ادواری، گواهی آتی، گواهی مقاسطه، گواهی مقاسطه اجاره، گواهی مقاسطه مشارکت، گواهی مشارکت رهنی، گواهی مشارکت رهنی ادواری، گواهی مضاربه رهنی، گواهی مضاربه رهنی ادواری، گواهی مزارعه رهنی، گواهی مزارعه رهنی ادواری، گواهی مغارسه رهنی، گواهی مغارسه رهنی ادواری، گواهی مساقات رهنی، گواهی مساقات رهنی ادواری، گواهی استصناع رهنی، گواهی استصناع رهنی ادواری، گواهی اجاره، گواهی تکافل، گواهی قرض و طراحی سبدهای گواهی‌های راستین، در فعال نمودن و افزایش کارایی بازارهای پولی و مالی حرکت و تحولات مهمی ایجاد خواهد کرد. با استفاده از زیربنای طرح مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)، طرح «تکافل اجتماعی راستین (RST)» قابل اجرا بوده و شرایط جدید مشارکت سپرده‌گذاران را برای امور تکافل و قرض بدون بهره فراهم می‌آورد.

ویژگی عملیاتی اجزاء بانکداری راستین

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
سیستم پایه مشارکت در سود و زیان راستین PLS			
طرح پایانپذیر	گواهی مشارکت	حقوقی	ساخت و فروش
طرح پایان ناپذیر	گواهی پذیره	حقوقی	تولیدی و تبدیل به سهام
زیرسیستم تأمین مالی جعاله JFS			
کالا	گواهی آتی	حقوقی	تأمین مالی سرمایه در گردش
زیرسیستم تأمین مالی مضاربه MFS			
کالا	گواهی مضاربه	حقوقی و حقیقی	بازرگانی
کالا	گواهی مضاربه ادواری	حقوقی و حقیقی	بازرگانی
زیرسیستم تأمین مالی مقاسطه IFS			
طرح پایانپذیر	گواهی مقاسطه	حقوقی و حقیقی	ساخت. اقساط
طرح پایانپذیر	گواهی مقاسطه اجاره	حقوقی و حقیقی	ساخت. اقساط + اجاره

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
طرح پایان ناپذیر	گواهی مقاسطه مشارکت	حقوقی	ساخت. اقساط + بازدهی دوره‌ای
زیرسیستم تأمین مالی اجاره RFS			
دارایی اجاری	گواهی اجاره	حقوقی و حقیقی	ساختمان و سایر دارایی‌های اجاری
دارایی مولد	گواهی مشارکت رهنی	حقوقی و حقیقی	سرمایه در گردش بنگاه‌ها
دارایی مولد	گواهی مشارکت رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	سرمایه در گردش بنگاه‌ها
دارایی مولد	گواهی استصناع رهنی	حقوقی و حقیقی	سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی
دارایی مولد	گواهی استصناع رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی
دارایی مولد و موات	گواهی مزارعه رهنی	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه مزارع
دارایی مولد و موات	گواهی مزارعه رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه مزارع
دارایی مولد و موات	گواهی مغارسه رهنی	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه تأسیس باغات
دارایی مولد و موات	گواهی مغارسه رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه تأسیس باغات
دارایی مولد و موات	گواهی مساقات رهنی	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه احیای باغات
دارایی مولد و موات	گواهی مساقات رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	تأمین سرمایه احیای باغات
دارایی مولد	گواهی مضاربه رهنی	حقوقی و حقیقی	تأمین مالی بنگاه‌های بازرگانی
دارایی مولد	گواهی مضاربه رهنی ادواری	حقوقی و حقیقی	تأمین مالی بنگاه‌های بازرگانی

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
زیرسیستم تأمین مالی مباحه BFS			
تولیدی	گواهی مباحه	حقوقی	در دست تدوین
تولیدی	گواهی مباحه ادواری	حقوقی	در دست تدوین
اوراق مبادله راستین			
دولت	اوراق مبادله راستین خزانه	دولت	ریالی
بانک مرکزی	اوراق مبادله راستین بانک مرکزی	بانک مرکزی	ریالی و ارزی
بانکها	اوراق مبادله راستین بانکی	بانک	ریالی و ارزی
شهرداری، نهادها و شرکت‌های معتبر	اوراق مبادله راستین تجاری	اشخاص از طریق بانک عامل	ریالی و ارزی
زیرسیستم تأمین وثیقه مالی CFS			
صاحبان دارائی	گواهی ضمانت	دفاتر اسناد رسمی	در دست تدوین
سیستم وصول مطالبات			
بانک	پروتکل برداشت بین بانکی IWP	بانک مرکزی	
بانک	اجرای اسناد لازم الاجرا	بانک	

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
زیر سیستم تأمین مالی اجتماعی SFS			
عموم اشخاص	گواهی تأمین	بیمه‌های جدید	در دست تدوین
زیر سیستم تکافل اجتماعی راستین RST			
بیمه	پرداخت‌های تکافل اجتماعی	حقوقی و حقیقی	تأمین حداقل‌های مالی نیازمندان: بیمه مالی، بیمه مسکن، بیمه ازدواج، بیمه شغل، بیمه آموزش، بیمه درمان، بیمه پرستاری، بیمه سوانح، بیمه خوراک، بیمه دفاع، بیمه وکالت، بیمه ایتم، بیمه بازنشستگی و ازکارافتادگی، بیمه سرپرستی، بیمه کارگشایی، بیمه فرهنگی، بیمه پوشاک
سیستم تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوی NSSSS			
بانک	نرم افزار	بانک	بازار ثانویه معاملات گواهی‌های راستین و اوراق‌مبادله راستین
سامانه بازرسی و پایش عملیات OCM			
بانک	نرم افزار	بانک	نظارت الکترونیکی بر عملیات

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
			بانکداری راستین
سامانه ثبت وثیقه CRS			
بانک	نرم افزار	بانک	ثبت و استعلام وثائق منقول و غیرمنقول
عقود جدید و اصلاح عقود موجود			
عقد بواسطه	مقررات		
عقد مقاسطه	مقررات		
عقد مبادله	مقررات		
اصلاح عقد مضاربه	مقررات		
اصلاح عقد مزارعه	مقررات		
اصلاح عقد مساقات	مقررات		
عقد مغارسه	مقررات		
راهیافت‌ها و راهبردها			
اصلاح الگوی	مقررات	بانک	مقررات نحوه استفاده از منابع مالی

نام سیستم	ابزار مالی	شخصیت	ملاحظات
مصرف			برای جلوگیری از اسراف منابع
اراضی موات	مقررات	بانک	مقررات نحوه استفاده از اراضی موات برای عمران و آبادانی
شفافیت، افشاء و حکمرانی	مقررات	بانک	مقررات شفافیت، افشاء و حکمرانی بانکها
اجرای اسناد	مقررات	بانک	مقررات نحوه اجرای اسناد لازم الاجرا توسط بانک
تخلفات	مقررات	بانک	مقررات نحوه برخورد با تخلفات
صیانت	مقررات	بانک	مقررات نحوه صیانت از بانکداری راستین

گواهی‌های راستین

تسویه منافع	تسویه اصل	ابزار مالی	
انتهای دوره ساخت	انتهای دوره ساخت	گواهی مشارکت	۱
از محل سهام	انتهای دوره ساخت	گواهی پذیره	۲
	هنگام تحویل کالا	گواهی آتی	۳
انتهای عملیات	انتهای عملیات	گواهی مضاربه	۴
ادواری	انتهای عملیات	گواهی مضاربه ادواری	۵
اقساط ادواری	ادواری	گواهی مقاسطه	۶
اجاره ادواری	ادواری	گواهی مقاسطه اجاره	۷
ادواری	ادواری	گواهی مقاسطه مشارکت	۸
اجاره ادواری	انتهای قرارداد	گواهی اجاره	۹
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مشارکت رهنی	۱۰
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی مشارکت رهنی ادواری	۱۱
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مزارعه رهنی	۱۲
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی مزارعه رهنی ادواری	۱۳
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مغارسه رهنی	۱۴
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی مغارسه رهنی ادواری	۱۵

تسویه منافع	تسویه اصل	ابزار مالی	
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مساقات رهنی	۱۶
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی مساقات رهنی ادواری	۱۷
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی استصناع رهنی	۱۸
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی استصناع رهنی ادواری	۱۹
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مضاربه رهنی	۲۰
بازده ادواری	انتهای قرارداد	گواهی مضاربه رهنی ادواری	۲۱
انتهای قرارداد	انتهای قرارداد	گواهی مرابحه	۲۲
اقساط	اقساط	گواهی مرابحه ادواری	۲۳
طبق قرارداد	طبق قرارداد	گواهی تکافل	۲۴
طبق قرارداد	طبق قرارداد	گواهی قرض	۲۵
در دست تدوین	در دست تدوین	گواهی ضمانت	۲۶
در دست تدوین	در دست تدوین	گواهی تأمین	۲۷

سرفصل‌های لایحه قانونی و آئین‌نامه اجرایی پیشنهادی

سرفصل‌های پیش‌نویس لایحه قانون بانکداری راستین در حال حاضر شامل موارد زیر می‌باشد:

۱. اصول و تعاریف
۲. کلیات
۳. عقود
۴. مجری
۵. سپرده‌گذار
۶. ارزیابی و نظارت
۷. گواهی راستین
۸. اوراق مبادله راستین
۹. سامانه بازار گواهی راستین (RCM)
۱۰. سامانه بازرسی و پایش عملیات (OCM)
۱۱. سامانه ثبت وثیقه (CRS)
۱۲. تأمین وثیقه مالی (CFS)
۱۳. پروتکل برداشت بین بانکی (IWP)
۱۴. سامانه تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوی (NSSSS)
۱۵. تأمین مالی اجتماعی (SFS)
۱۶. تکافل اجتماعی راستین (RST)

۱۷. اصلاح الگوی مصرف

۱۸. اراضی موات

۱۹. شفافیت، افشا و حکمرانی

۲۰. اجرای اسناد

۲۱. تخلفات

۲۲. صیانت

سرفصل‌های آیین‌نامه اجرایی بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) در حال حاضر

شامل موارد زیر می‌باشد:

بخش اول سیستم پایه مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)

۱. تعاریف و کلیات

۲. سازمان و تشکیلات

۳. رفتار حرفه‌ای ارزیاب و امین

۴. طرح‌نامه

۵. ارزیابی

۶. تضمینات، وثایق و آورده‌ها

۷. بیمه

۸. تنظیم قرارداد

۹. بازار گواهی راستین (RCM)

۱۰. بازرسی و پایش عملیات (OCM)

۱۱. نظارت

۱۲. مجری

۱۳. گزارش مجری

۱۴. شفافیت مالی

۱۵. افشای اطلاعات

۱۶. حکمرانی

۱۷. حسابرسی

۱۸. حسابداری مشارکت راستین

۱۹. تغییر در زمانبندی

۲۰. تسویه حساب

۲۱. دریافتی های بانک

۲۲. تبدیل گواهی پذیره به سهام

۲۳. بازرسی و استاندارد کالا

۲۴. تحویل کالا

۲۵. ابزار مالی کمکی

۲۶. حوادث غیرمترقبه

۲۷. داوری

بخش دوم زیرسیستم های مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)

۲۸. تامین مالی جماعه (JFS)

۲۹. تأمین مالی مضاربه (MFS)

۳۰. تأمین مالی مقاسطه (IFS)

۳۱. تأمین مالی اجاره (RFS)

۳۲. اوراق مبادله راستین

بخش سوم ضمائیم (در دست تدوین)

۳۳. تأمین مالی مرابحه (BFS)

۳۴. تأمین مالی اجتماعی (SFS)

۳۵. تأمین وثیقه مالی (CFS)

۳۶. تکافل اجتماعی راستین (RTS)

۳۷. سامانه ثبت وثیقه (CRS)

۳۸. پروتکل برداشت بین بانکی (IWP)

۳۹. تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوی (NSSSS)

۴۰. اجرای اسناد

۴۱. خلاصه خصوصیات زیرسیستم‌های تأمین مالی

۴۲. زمان تسویه حساب گواهی‌های راستین

مفاهیم کلیدی

مشارکت در سود و زیان راستین (PLS):¹ مشارکت سپرده‌گذاران در سود و زیان طرح‌های سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای نرخ بازدهی حقیقی طرح و به منظور پیاده‌سازی بانکداری بدون ربا مبتنی بر اصول اخلاق اسلامی.

طرح‌های پایانیپذیر: آن دسته از طرح‌هایی هستند که پس از اتمام دوره ساخت و شروع دوره بهره‌برداری از نظر بانک و سپرده‌گذار به مصرف می‌رسند. طرح‌های پایانیپذیر پس از شروع دوره بهره‌برداری از لحاظ سپرده‌گذار مولد نیستند. به عبارت دیگر طرح‌های پایانیپذیر پس از اتمام دوره ساخت مولد ارزش افزوده برای سپرده‌گذار نیستند هرچند سپرده‌گذار در بعد از این دوره (دوره بهره‌برداری) منافع ناشی از اقساط اصل و یا اجاره خود را از طرح دریافت دارد.

طرح‌های پایان ناپذیر: آن دسته از طرح‌هایی هستند که پس از اتمام دوره ساخت و شروع دوره بهره‌برداری به تولید می‌رسند. طرح‌های پایان ناپذیر پس از شروع دوره بهره‌برداری از لحاظ سپرده‌گذار و مجری مولد هستند و سپرده‌گذار از بازدهی طرح منتفع می‌شود.

دارائی‌های مولد: به بنگاه‌های در حال فعالیت اطلاق می‌شود.

دارائی‌های موات: به بنگاه‌های از کار افتاده و تعطیل و زمین‌های زراعی کشت نشده و دارائی‌های

¹. Profit and Loss Sharing

مشابه اتلاق می شود.

دارائی های اجاری: به آن دسته از دارائی هایی اتلاق می شود که قابلیت اجاره به غیر دارند.

تسویه حساب: در طرح های پایان پذیر و پایان ناپذیر و یا انواع دارائی های مولد یا اجاری رهنی نحوه تسویه حساب در هر نوع از این طرح ها با توجه به آنکه نوع تأمین مالی و مشارکت چگونه باشد صورت می گیرد.

بانک در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS: واحدی است که به نمایندگی از طرف سپرده گذار منابع سپرده ای سپرده گذار را به متقاضیان منابع اعتباری تخصیص می دهد و طبق قراردادهای مشخص سود یا زیان حاصله، بین سپرده گذار و بانک و مجری تقسیم می شود. قراردادهای تنظیمی بانک با هر کدام از طرفین می تواند بر مبنای کارمزد و یا بر مبنای مشارکت در سود یا زیان باشد. بانک در ازای دریافت حق الجعالة اقدام به ارائه خدمات مدیریت سرمایه به سپرده گذاران نموده و منابع سپرده گذاران را به درخواست ایشان در یکی از دو نوع اول یا دوم محصولات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین، سرمایه گذاری می نماید و در عوض به سپرده گذاران گواهی راستین مربوط به نوع تأمین مالی بکار گرفته شده تسلیم می نماید. بانک به عنوان وکیل سپرده گذار موظف به حفظ حقوق سپرده گذار بوده و در این راستا باید کلیه امکانات تخصصی خود را برای حفظ منافع وی بکار برد. بانک می تواند سپرده گذاران را از طریق بکارگیری سپرده آنان در محصول نوع سوم طبق نظر آنان، مشارکت آنها را در سود و زیان شعبه یا بانک فراهم آورد.

شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS: اجرای بانکداری مشارکت در سود و

زیان در شعبی منتخب به نام شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS انجام گرفته که علاوه بر انجام وظایف متعارف بانکداری، از واحدهای جدید نظیر واحد اطلاع‌رسانی و خدمات مشاوره PLS برخوردار بوده تا سپرده‌گذاران و مجریان به نحو مطلوب از فرآیند بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS آگاهی یافته و همچنین دایره صندوق این شعبه علاوه بر وظایف متعارف از باجه‌ای اینترنتی جهت معاملات گواهی‌های راستین برخوردار خواهد بود.

گواهی‌های راستین: نام مجموعه گواهی‌های طراحی شده در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS نظیر گواهی مشارکت، گواهی پذیره، گواهی مضاربه، گواهی مضاربه ادواری، گواهی آتی، گواهی مقاسطه، گواهی مقاسطه اجاره، گواهی مقاسطه مشارکت، گواهی مشارکت رهنی، گواهی مشارکت رهنی ادواری، گواهی مضاربه رهنی، گواهی مضاربه رهنی ادواری، گواهی مزارعه رهنی، گواهی مزارعه رهنی ادواری، گواهی مغارسه رهنی، گواهی مغارسه رهنی ادواری، گواهی مساقات رهنی، گواهی مساقات رهنی ادواری، گواهی استصناع رهنی، گواهی استصناع رهنی ادواری، گواهی اجاره، گواهی تکافل، گواهی قرض و سایر گواهی‌هایی خواهد بود که در این سیستم یا زیرسیستم‌های آن طبق ضوابط بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS تعریف و صادر می‌شوند. گواهی‌های راستین با توجه به وجه نظارتی واحد امین بانک بر نحوه عملیات مجری متفاوت از اوراق و با پیشوند گواهی منتشر می‌شوند.

خصوصیات گواهی‌های راستین: بی‌نام بودن، قابل انتقال به غیر، قابلیت خرید و فروش در بازار ثانویه مجازی (بازار معاملات گواهی راستین)، درآمدزا بودن معاملات برای بانک (نیم در هزار از طرفین)، تعیین قیمت برحسب مکانیزم عرضه و تقاضا در بازار معاملات گواهی‌های راستین، تسویه

دوره‌ای با آخرین مالک گواهی، امکان خصوصی یا دولتی بودن و حقیقی یا حقوقی بودن مشتریان محصولات، از جمله خصوصیتی است که این گواهی‌ها دارای آن هستند. تسویه یا تبدیل گواهی‌های راستین زیر نظر واحد امین بانک انجام می‌شود.

واحد ارزیابی: واحدی است در اداره PLS بانک که با بررسی توانائی و اهلیت مجری و طرحنامه، امکان اجرای طرح را می‌سنجد.

واحد امین: واحدی است که امور نظارتی فرآیندهای مشارکت در سود و زیان راستین PLS را به نمایندگی از طرف بانک در خصوص حسن اجرای طرح، کنترل عملیات اجرایی در مقایسه با برنامه‌های اعلام شده، نحوه تخصیص منابع و چگونگی مصرف بهینه آنها،... را با استفاده از شاخصهای کلیدی و رسیدگی به صورتهای مالی و نظارت بر تحویل طرح به عهده دارد.

پوشش‌های بیمه‌ای: برای کاهش مخاطرات احتمالی مختلف با استفاده از ابزارهای بیمه‌ای سرمایه طرح، وثائق، مسئولیت و مهندسی مجری بسته به نوع روش تأمین مالی بکار گرفته می‌شود.

حکمیت: حل و فصل کلیه اختلافات فی‌مابین بانک، سپرده‌گذار و مجری طرح و غیره که رابطه حاکم بر آنان براساس بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS بوده و با رعایت مفاد توافق فی‌مابین و قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی قابلیت اجرا یافته و حسب توافق طرفین با ارجاع ماموریت قضائی به شخص یا اشخاص مرضی‌الطرفین که با تجویز قانون به حکمیت (داوری) می‌باشد، مشروعیت می‌یابد.

فوری ماژور: حادثه‌ای غیر مترقب است که نتوان از آن اجتناب کرد و خارج از کنترل طرفین قرارداد

بوده و لذا انجام تعهد برای آنان مقدور نشده و شخص نمی تواند خود را با یک قاعده حقوقی تطبیق دهد.

مجری: مجری شخصیتی است که سهم الشرکه نقدی سپرده گذار یا سپرده گذاران را طبق قرارداد مشخص در فعالیت سرمایه گذاری یا تولیدی خاص بکار می گیرد تا سرمایه گذاری مشترکی را ترتیب دهد. شخصیت مجری در طرح های مختلف بسته به نوع طرح یا دارائی و فعالیت اقتصادی می تواند حقیقی یا حقوقی و یا هر دو باشد.

تکافل اجتماعی و قرض الحسنه

مقدمه

تخصیص و تجهیز منابع در تکافل اجتماعی، قرض الحسنه (رایج) و تأمین اجتماعی متفاوت است. آیین‌نامه‌های قانون بانکداری بدون ربا نیز در باب اعطای وام‌های قرض الحسنه به جزئیات این موضوع را ملحوظ می‌دارد که پرداخت وام قرض الحسنه برای رفع احتیاجات افراد شامل هزینه‌های ازدواج، تهیه جهیزیه، درمان بیماری، تعمیرات مسکن، کمک هزینه تحصیلی و کمک برای ایجاد مسکن در روستاها می‌شود.^۲ حتی در این چارچوب (قانون عملیات بانکی بدون ربا) مفهوم قرض الحسنه به مفاهیم مدّ نظر تکافل بیشتر نزدیک است تا وام.

در مقایسه با قرض الحسنه رایج (وام نیک)، در تکافل کلیه منابع و خدمات مجانی و بلاعوض عرضه می‌گردد و نیازی به تضمین ندارد. در قرض الحسنه منابع باید به میزان قرض داده شده بازگردد لذا احتیاج به تضمین دارد. در تأمین اجتماعی خود فرد برای دریافت منابع در آتیه اقدام به سپرده‌گذاری می‌کند و به عبارتی تأمین‌کننده و مصرف‌کننده منابع خود فرد است.

تکافل اجتماعی

تکافل اجتماعی بر پایه دو اصل اتحاد و اشتراک ریسک استوار است. این شیوه اسلامی حفاظت مالی که شبیه به بیمه‌های رایج و مرسوم در حال حاضر است از حدود ۳۰ سال پیش رونق بسیاری در

^۲ - بند ج ماده ۳ دستورالعمل اجرایی قرض الحسنه اعطایی بانک‌ها.

کشورهای اسلامی و سایر کشورها داشته است. این شیوه در حال حاضر جواترین و پویاترین بازار بیمه را در جهان به خود اختصاص داده است که ریشه در مفاهیم عمیق اخلاقی دارد. معانی و تعاریف متعددی از تکافل شده که از لحاظ مفهوم اصلی بسیار مشابه هستند. مفهوم تکافلی که در حال حاضر در کشورهای اسلامی بیشتر به آن توجه می‌شود بعد بیمه دارد ولی آنچه که اینجا مد نظر است بیشتر ابعاد کفالت را مد نظر قرار می‌دهد.

ناصح علوان تکافل اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کند: تکافل اجتماعی آن است که افراد جامعه همدیگر را ضمانت و پشتیبانی نمایند، چه به صورت فردی و یا به صورت جمعی، به وسیله راهبردهای ایجابی (مثل سرپرستی یتیم) یا سلبی (مثل تحریم ربا) به انگیزه شعور و وجدان باطنی که از عمق و مبنای اعتقادات اسلامی سرچشمه می‌گیرد، تا اینکه فرد انسانی در پناه کفالت و حمایت جامعه زندگی کند و جامعه به کمک فرد بیاید، از آن حیث که همه، همدیگر را کمک می‌کنند تا جامعه برتری تشکیل شده و ضرر و آسیب افراد گردد (علوان، ۱۴۰۹).

تکافل امری دوسویه است؛ یعنی مسئولیت‌ها و تکالیفی که اعضای جامعه نسبت به هم دارند؛ تشریک مساعی و تعاون و معاضدت افراد یک جامعه در جهت مرتفع ساختن مسائل و گرفتاری‌های فردی و اجتماعی (زاهدی اصل، ۱۳۷۱). نکته بسیار مهم این است که تکافل اجتماعی، که از مفاهیم دینی به راحتی قابل استنباط است، صرفاً برای برآورده ساختن سه نیاز (مسکن، غذا و پوشاک) نیست، بلکه شامل تمام نیازهای مادی و معنوی انسان می‌گردد (السباعی، ۱۴۱۹).

تکافل اجتماعی به طور کلی به دو بخش عمده تکافل عام و ضمان اعاله تقسیم می‌شود. «تکافل عام» به معنی مسئولیت متقابل تمام افراد جامعه نسبت به تأمین نیازهای حیاتی همدیگر است و «ضمان اعاله» اشاره به تکلیف دولت در تأمین معیشت افراد جامعه از طریق ایجاد امکانات برای فعالیت‌های اقتصادی

دارد.

قرض الحسنه

بطور کلی آنچه که از قرآن کریم درباره قرض الحسنه استنباط می‌شود متفاوت از مفهوم مصطلح امروزی است. یکی از روش‌هایی که در عملیات بانکی بدون ربا به عنوان روش اعطای تسهیلات در نظر گرفته شده قرض الحسنه است. از لحاظ آیین‌نامه عملیات بانکداری بدون ربا «قرض الحسنه عقدی است که به موجب آن قرض‌دهنده مقدار معینی از مال خود را به قرض‌گیرنده تملیک می‌کند که قرض‌گیرنده مثل و یا در صورت امکان قیمت آن را به قرض‌دهنده رد نماید». قرض در لغت به بریدن، قطع کردن یا قیچی کردن معنی شده و در اصطلاح فقهی آن قطع بخشی از مایملک است. فقها قرض الحسنه را در قبال برگشت اصل مال مصطلح می‌دانند در صورتی که این تعریف، همان تعریف قرض در قانون مدنی است.^۳ متأسفانه آنقدر وام با اخذ مازاد در جامعه مهم و مطرح است که قرض بدون ربا قرض الحسنه نام گرفته است.

از بررسی آیات قرآن اینگونه استنباط می‌شود که قرض الحسنه پرداخت بلاعوض و بدون برگشت است. به عبارت دیگر قرض الحسنه در قرآن همان موضوعات و حیثه تکافل را می‌پوشاند تا قرض بدون بهره. در آیات متعددی در قرآن کریم قرض الحسنه ذکر شده است که همه این آیات پشت سر آیاتی هستند که در مورد انفاق، صدقه یا زکات یا قتال تکلیف می‌کنند و به صحت می‌توان این تفسیر را نمود

^۳ به استناد ماده ۶۴۸ قانون مدنی، قرض، عقدی است که موجب آن احد طرفین مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر تملیک می‌کند که طرف مزبور مثل آن را از حیث مقدار و جنس و وصف رد نماید و در صورت تعذر رد مثل، قیمت یوم الرد را بدهد.

که قرض الحسنه همان پرداخت‌های بلاعوض از مال یا جان می‌باشد که به معنی لغوی قرض مال یا جان (بریدن و قطع کردن مال از خود) با صرف نظر کردن از بدن خود در قتال در راه خدا است که حسنه آن در آن مندمج است؛ می‌باشد. در آیات ۲۴۴-۲۴۵ سوره بقره می‌فرماید: در راه خدا قتال کنید و بدانید که خدا شنوای دانا است (به) کسی که به خدا قرض دهد قرض حسنه پس به چند برابر بر او اضافه خواهد شد و خداوند است که تنگنا یا فراخی دهنده است.^۴ در آیه ۱۲ سوره مائده نیز می‌فرماید: خداوند گفت اگر نماز بپا دارید و زکات دهید و به رسولان من ایمان آورید و یاری آنها نمائید و قرض‌های حسنه به خداوند قرض دهید محققاً من با شما خواهم بود.^۵ در آیات ۱۰ و ۱۱ سوره حدید می‌فرماید: شما را چه می‌شود که در راه خداوند انفاق نمی‌کنید (در حالی که) میراث آسمان‌ها و زمین از آن خداوند است و کسی که از شما قبل از فتح انفاق و قتال کرد مساوی نیست، آنها از درجه برتری نسبت به کسانی که بعداً انفاق و قتال کردند برخوردارند و خداوند به هر دوی آنها نیکویی وعده کرده و خداوند به آنچه عمل می‌کنید آگاه است. کیست به خداوند قرضی حسنه دهد پس بر او به چند برابر اضافه خواهد شد و برای او پاداشی بزرگ خواهد بود.^۶ در آیه ۱۸ همین سوره می‌فرماید: همانا مردان و زنان صدقه‌دهنده و آنها که به خداوند قرض نیکویی قرض می‌دهند دو برابر برای آنها خواهد شد و برای آنها پاداش بزرگی

^۴ - «و قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ مِّنْ ذَٰلِذِي يُقْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفُهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَ اللَّهُ يَقْبِضُ وَ يَسْطُرُ».

^۵ - «قَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَ عَزَرْتُمْهُمْ وَ أقرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا».

^۶ - «وَ مَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ لِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَ قَتَلَ أَوْلِيكَ أَعْظَمَ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَ قَاتَلُوا وَ كَلًّا وَ عَدَّ اللَّهُ الْحَسَنَى وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ* مَن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفُهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ».

است.^۷ در آیه ۲۰ سوره مزمل می‌فرماید: و نماز بپا دارید و زکات دهید و قرض دهید به خدا قرضی حسنه و آنچه خوبی نزد خدا کنید پیشتر نسبت به خودتان می‌کنید و آن خوبی و پاداش برتری است.^۸ به هر حال با این وصف کلمه قرض الحسنه را از لحاظ قرآنی می‌توان به معنای ایثار مال و جان تفسیر نمود و به نظر نمی‌رسد که خیلی منوط به مسمای وام باشد. شاید استعمال کلمه «وام نیک» در عبارات کمتر آسیب تشریحی به فقه وارد آورد.

تکافل اجتماعی از دیدگاه اسلام

تکافل اجتماعی از دیدگاه اسلام به معنی حمایت، سرپرستی و ضمانت افراد جامعه از یکدیگر می‌باشد. برای واژه «کفل» در معانی متعددی بکار برده شده است. کفل به معنی دو چندان، و بهره، استعمال شده است. در قرآن کریم آمده است:^۹ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید از خدا پروا دارید و به پیامبر او بگروید تا از رحمت خویش شما را دو بهره عطا کند و برای شما نوری قرار دهد که به آن راه سپرید و بر شما بیخشاید و خدا آمرزنده مهربان است. تا اهل کتاب بدانند که به هیچ وجه فزون‌بخشی خدا در قدرت آنان نیست و فضل در دست خداست به هر کس بخواهد آن را عطا می‌کند و خدا دارای کرم بسیار است.»

^۷ - «إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ».

^۸ - «وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا».

^۹ سوره حدید آیات ۲۸-۲۹. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرُسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. لَيْلًا يَعْلَمُ أَهْلَ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

و در جای دیگر می‌فرماید:^{۱۰} «هر کس شفاعت پسندیده کند برای وی از آن نصیبی خواهد بود و هر کس شفاعت ناپسندیده‌ای کند برای او از آن سهمی خواهد بود و خدا همواره به هر چیزی تواناست».

در شرح این آیه می‌فرمایند:^{۱۱} «مَنْ يَشْفَعُ شَفْعَةً حَسَنَةً» کسی که شفاعت کند شفاعت حسنی را، که آن استیناف جواب سؤال مقلد است که در موقع تعلیل یا موقع بیان حال واقع شده است و معنی آن است که هر کس عمل حسنی را به عمل حسن دیگر منضم کند، یا کسی که به رفیقش منضم شود و در عمل حسن مشارکت او کند، یا کسی که بین دو نفر صلح کند، یا کسی که از غیر برای رفیقش طلب و سوال خیر یا دفع ضرر و ترک عقوبت کند، چه آن از خلق باشد یا از خدا یا کسی که برای دوستش خیر بخواهد، از شفع است وقتی برای او بخواهد یا بر علیه او بخواهد یا کسی که دوستش را به خیر دعوت کند، یا او را بر خیر دلالت کند، و همه این معانی از این مستفاد می‌شود و همه صحیح است. «يَكُنْ لَهُ وَ نَصِيبٌ مِّنْهَا» برای او نصیبی از آن باشد، نصیب و کفل به معنی حظّ و چیزی است که از قسمت به کسی داده می‌شود، لکن استعمال نصیب در چیزی است که حظّ صاحبش از استعمال آن بیشتر از چیزی است که تعبش در آن باشد و کفل به عکس آن است. «وَ مَنْ يَشْفَعُ شَفْعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ وَ كِفْلٌ مِّنْهَا» و هر که شفاعت کند شفاعت سیئه‌ای را از کفل آن برای او خواهد بود، توصیف شفاعت به حسن و سیئه به اعتبار

^{۱۰} سوره نساء، آیه ۸۵ «مَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيبًا»

شَيْءٍ مُّقِيبًا»

^{۱۱} حضرت حاج ملا سلطان محمد بیدختی گنابادی، بیان السعادة في مقامات العبادة. ترجمه دکتر حشمت‌الله ریاضی و محمد آقا رضاخانی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷، تهران. جلد چهارم ترجمه،

متعلق آن دو است. «و كَانَ اللَّهُ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ مُّقَيَّبًا» و خداوند بر هر چیزی قوت دهنده است، مقتدرأ یا

حافظاً و شفاعت شفیع و همچنین کیفیت آن و قدرش را از او فوت نمی کند.»

و می فرماید: ^{۱۲} «این از اخبار غیب است که به تو وحی می کنیم و وقتی که آنان قلمهای خود را می افکندند

تا کدام یک سرپرستی مریم را به عهده گیرد نزد آنان نبودی و وقتی با یکدیگر کشمکش می کردند

نزدشان نبودی.» و می فرماید ^{۱۳}: «پس پروردگارش وی [مریم] را با حسن قبول پذیرا شد و او را نیکو بار

آورد و زکریا را سرپرست وی قرار داد زکریا هر بار که در محراب بر او وارد می شد نزد او خوراکی

می یافت، گفت ای مریم این از کجا برای تو [آمده]. گفت این از جانب خداست که خدا به هر کس

بخوهد بی شمار روزی می دهد.» و می فرماید ^{۱۴}: «و از پیش شیر دایگان را بر او حرام گردانیده بودیم پس

[خواهرش آمد و] گفت آیا شما را بر خانواده ای راهنمایی کنم که برای شما از وی سرپرستی کنند و

خیرخواه او باشند.» و می فرماید ^{۱۵}: «آنگاه که خواهر تو می رفت و می گفت آیا شما را بر کسی که

عهده دار او گردد دلالت کنم پس تو را به سوی مادرت باز گردانیدیم تا دیده اش روشن شود و غم نخورد

و شخصی را کشتی و تو را از اندوه رهانیدیم و تو را بارها آزمودیم و سالی چند در میان اهل مدین ماندی

^{۱۲} سوره آل عمران، آیه ۴۴. «ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَقُولُونَ أَفَلَا مَهْمُ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ

إِذْ يُخْتَصِمُونَ»

^{۱۳} سوره آل عمران، آیه ۲۷. «فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ

عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ».

^{۱۴} سوره قصص، آیه ۱۲. «وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ».

^{۱۵} سوره طه، آیه ۴۰. «إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا

فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَيَّ قَدَرًا يَا مُوسَى».

سپس ای موسی در زمان مقدر آمدی». و می‌فرماید^{۱۶}: «و اسماعیل و یسع و ذوالکفل را به یاد آور [که] همه از نیکانند» و همچنین^{۱۷}: «و اسماعیل و ادريس و ذوالکفل را که همه از شکیبایان بودند». و می‌فرماید^{۱۸}: «این برادر من است او را نود و نه میش و مرا یک میش است و می‌گویند آن را به من بسپار و در سخنوری بر من غالب آمده است». کفیل به معنی ضامن نیز آمده است. می‌فرماید^{۱۹}: «و چون با خدا پیمان بستید به پیمان خود وفا کنید و سوگندها را پس از استوار کردن آنها مشکینید با اینکه خدا را بر خود ضامن قرار داده‌اید زیرا خدا آنچه را انجام می‌دهید می‌داند»

مفهوم معنایی تکافل در قرآن کریم در تعاون آورده شده است که می‌فرماید^{۲۰}: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید حرمت شعایر خدا و ماه حرام و قربانی بی‌نشان و قربانیهای گردن‌بنددار و راهیان بیت الحرام را که فضل و خشنودی پروردگار خود را می‌طلبند نگه دارید و چون از احرام بیرون آمدید شکار کنید و البته نباید کینه‌توزی گروهی که شما را از مسجد الحرام باز داشتند شما را به تعدی وادارد و در نیکوکاری و پرهیزگاری با یکدیگر همکاری کنید و در گناه و تعدی دستیار هم نشوید و از خدا پروا کنید که خدا

^{۱۶} سوره ص، آیه ۴۸. «وَأَذْكُرُ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ».

^{۱۷} سوره انبیاء، آیه ۸۵. «وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ»

^{۱۸} سوره ص، آیه ۲۳. «إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً وَلِي نَعَجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفُلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ».

^{۱۹} سوره نحل، آیه ۹۱. «وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ».

^{۲۰} سوره مائده، آیه ۲. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَنْتَعُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نَقُومَ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ».

سخت کیفر است». در جای دیگر می‌فرماید^{۲۱}: «و خدا را بپرستید و چیزی را با او شریک مگردانید و به پدر و مادر احسان کنید و در باره خویشاوندان و یتیمان و مستمندان و همسایه خویش و همسایه بیگانه و همنشین و در راه‌مانده و بردگان خود [نیکی کنید] که خدا کسی را که متکبر و فخر فروش است دوست نمی‌دارد. همان کسانی که بخل می‌ورزند و مردم را به بخل وامی‌دارند و آنچه را خداوند از فضل خویش بدانها ارزانی داشته پوشیده می‌دارند و برای کافران عذابی خوارکننده آماده کرده‌ایم. و کسانی که اموالشان را برای نشان دادن به مردم انفاق می‌کنند و به خدا و روز بازپسین ایمان ندارند و هر کس شیطان یار او باشد چه بد همدمی است. و اگر به خدا و روز بازپسین ایمان می‌آوردند و از آنچه خدا به آنان روزی داده انفاق می‌کردند چه زیانی برایشان داشت و خدا به آنان داناست. در حقیقت خدا هم‌وزن ذره‌ای ستم نمی‌کند و اگر نیکی باشد دو چندانش می‌کند و از نزد خویش پاداشی بزرگ می‌بخشد.» و می‌فرماید^{۲۲}: «نیکوکاری آن نیست که روی خود را به سوی مشرق و مغرب بگردانید بلکه نیکی آن است که کسی به خدا و روز بازپسین و فرشتگان و کتاب و پیامبران ایمان آورد و مال را با وجود دوست

^{۲۱} سوره نساء آیات ۴۰-۳۶. «وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فُخُورًا. الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا. وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا. وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا. إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا.»

^{۲۲} سوره بقره، آیه ۱۷۷. «لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَ الْمَوْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ.»

داشتنش به خویشاوندان و یتیمان و بینوایان و در راه‌ماندگان و گدایان و در آزاد کردن بندگان بدهد و نماز را برپای دارد و زکات را بدهد و آنان که چون عهد بندند به عهد خود وفاداراند و در سختی و زیان و به هنگام جنگ شکیبایانند آنانند کسانی که راست گفته‌اند و آنان همان پرهیزگاراند». و می‌فرماید:^{۲۳}

«و چون از فرزندان اسرائیل پیمان محکم گرفتیم که جز خدا را نپرستید و به پدر و مادر و خویشان و یتیمان و مستمندان احسان کنید و با مردم خوش سخن بگویید و نماز را به پا دارید و زکات را بدهید آنگاه جز اندکی از شما به حالت اعراض روی برتافتید».

مفهوم تکافل در اسلام بسیار عام و وسیع است و شامل امور زیر می‌باشد:

- ۱- در مورد وظیفه تأمین نیازهای مالی افراد می‌توان به استناد آیه ۵۸ سوره توبه که می‌فرماید: بعضی از آنها در تقسیم صدقات بر تو عیب می‌گیرند^{۲۴}، پرداخت صدقات و تأمین نیازهای مالی افراد را از وظایف حکومت اسلامی دانست. آیات متعددی که در مورد قرض الحسنه آمده است در اصل وجوب اباحه و استحباب وظیفه تأمین مالی نیازمندان به قرض دهندگان حسنه رجوع شده است.^{۲۵}
- (بیدآباد، ۱۳۸۹)

^{۲۳} سوره بقره، آیه ۸۳ «وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ».

^{۲۴} - وَ مِنْهُمْ مَّن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ.

^{۲۵} - در آیات ۲۴۴-۲۴۵ سوره بقره می‌فرماید: در راه خدا قتال کنید و بدانید که خدا شنوای داناست. (به) کسی که به خدا قرض دهد قرض حسنه پس به چند برابر بر او اضافه خواهد شد و خداوند است که تنگنا یا فراخی دهنده است. «وَ قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ مِّنْ ذَٰلِكَ الَّذِي يُعْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفُهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَ اللَّهُ يَقْبِضُ وَ يَبْسُطُ»

۲- در مورد وظیفه تأمین مسکن حضرت امیر در فرمان به مالک می‌فرمایند: ^{۲۶} « به تو و همه فرمانداران امر می‌کنم که قبل از اقدام در استفاده مالیات کشور به عمران و آبادی پردازید. نخست زمین را اصلاح و آماده کنید، آنگاه به کشاورزی و درو پردازید. نخست خانه بسازید سپس در آنجا نشیمن گیرید. دوست می‌دارم که حوزه حکومت شما معمور و آباد باشد، کلبه های فقرا و کوخ های دهگانان از فروغ توانگری و نشاط روشن باشد».

۳- در باب تأمین نیاز به ازدواج می‌توان به شرح حکایت جوان مستمنی که خدمت حضرت امیر آوردند، اشاره نمود ^{۲۷} که حضرت از او بازخواست کردند، عرض کرد کسی به من زن نمی‌دهد و شغلی هم ندارم. حضرت رو به حاضرین فرمودند: چه شخص حاضر است به این جوان زن دهد. فردی اعلام آمادگی نمود و باز فرمودند: چه کس حاضر است به او شغل دهد و دیگری ابراز تمایل کرد. حضرت پس از مختصر تأدیبی برای انجام مراسم ازدواج و اشتغال روانه‌اش فرمودند (بیدآباد، ۱۳۸۹).

۴- حکایت فوق مؤید وظیفه حکومت اسلام بر تأمین شغل آحاد افراد جامعه نیز می‌تواند تلقی گردد.

۵- در ارتباط با تأمین نیاز به تربیت و تعلیم و آموزش و مشاوره و راهنمایی می‌توان به فرمان حضرتش به مالک اشتر رجوع نمود: «فرماندار همچون رئیس خانواده‌ای است که عیوب اعضای خانواده را باید برای خود نقیصه و عیب بداند» ^{۲۸}.

۲۶ - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۱۷.

۲۷ - الکافی، ۷، ۲۶۵، باب النوادر ص ۲۶۰.

۲۸ - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۱۷.

۶- در ارتباط با تأمین نیاز به بهداشت و درمان می توان تمام مؤیدات ذکر شده در این بخش را به نحوی تأویل بر وجوب این تأمین از طرف حکومت اسلامی دانست. به هر حال همانطور که هوّ الشّافی است. خلیفه خدا نیز بر نمط اوست. از طرفی قاعده التزامات و وعده الزام آور نیز این امر را تأیید می نماید.^{۲۹}

۷- تأمین نیاز به پرستاری و مراقبت از کلیه افراد مستمند براساس فرمان به مالک اشتر بر عهده حاکم اسلام است. «اما دل شکستگان تهیدست و مستمندان تیره بخت - همانهایی که پسر ابوطالب پیوسته به یاد ایشان است و همواره تیمار آنان می برد و غم آنان می خورد - آنها را خداوند آنها را خداوند، به دست تو، ای فرماندار سپرده و در حمایت تو، ای صاحب تاج و تخت قرار داده است. مبدا که از پرستش آن دلهای دردمند غفلت کنی. مبدا که از تعمیر عرش خدا بی نصیب و محروم مانی».^{۳۰}

۸- در تأمین نیاز به امداد در زمان اضطرار و مواجهه با خطر، حضرتش در فرمان به مالک می فرماید: «اگر در نتیجه حادثه ای از حوادث روزگار، زندگی بر کشاورزان مصر تباہ شود، مثلاً باران از آسمان نبارد یا شط نیل از طغیان سودمندش فرو نشیند، کشتزاران خشک و بی آب مانده، برزگران تهیدست و ناچیز شوند، وظیفه فرمانداران است که به امرای خراج و کارمندان امور مالی درباره مصریان سفارش کنند و تا حدودی که نخست به مصلحت ملت و در درجه دوم به صلاح دولت

۲۹ - این قاعده در فقه مالکی زیاد مورد استناد قرار می گیرد که اگر کسی وعده ای داد بایست بر انجام آن قیام کند. به هر

حال عقل این قاعده می پذیرد.

۳۰ - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۳۶.

می‌گردد از مالیات توده کسر و به دامداران تخفیف بخشد. تو همی پنداری که این تخفیف خزانه مصر را تهی خواهد ساخت و بر دولت ما زیان خواهد رساند ولی ما به مصالح عالیّه کشور اسلام از همگان دقیقتر و آشناتریم. باید تکرار کنم که: دولت ما با تمام وسایلی که در دست دارد، مصمم است به آبادی مملکت و آسایش رعیت پردازد و بیان آشکارترش آن است که امیرالمؤمنین با تمام قوای خود وامدار و گروگان رفاه و آسایش ملت اسلام است.»^{۳۱} (بیدآباد، ۱۳۸۹)

۹- وظیفه تأمین نیاز طعام و خوراک به استناد آیه ۱۸۴ سوره بقره: «بر کسانی که طاقت آن را ندارند با طعام دادن به مسکین فدیّه کنند.» به عبارت دیگر مالیاتی را که مستقیماً باید به بیت المال پردازند می‌توانند در اطعام مسکین صرف نمایند. برخی کفارات را نیز اطعام مسکین تعیین فرموده‌اند مثل «أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينٍ»^{۳۲}. (بیدآباد، ۱۳۸۹)

۱۰- در باب وظیفه حکومت اسلام در قبال تأمین حق اعتراض و فریاد مظلوم و دفاع در مقابل متجاوز باید گفت که این وظیفه در قالب تأمین حق ناشی از آیه شریفه «أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنفُسِهِمْ ظُلْمًا»^{۳۳} می‌باشد. این اجازه و رخصت تأمین نیازی است که اگر حکومت اسلام از پی برآوردن آن بر نیاید هر فردی باید به تأمین آن پردازد. (بیدآباد، ۱۳۸۹)

۱۱- در باب وظیفه تأمین نیاز به استعانت در احقاق حق در فرمان مالک اشتر می‌فرماید: «ای پسر حارث خدای خود را غافل مپندار که همیشه در کمین رستگاران است، فریاد بندگان را به دقت گوش کند

^{۳۱} - فرمان به مالک اشتر، صفحات ۳۹-۴۰.

^{۳۲} - سوره مائده، آیه ۹۵، یا کفارة آن اطعام مسکین است.

^{۳۳} - سوره حج، آیه ۳۹. به کسانی که به جنگ بر سرشان تاخت آورده‌اند و مورد ستم قرار گرفته‌اند رخصت داده شد.

و کوچکترین مظلوم را از بزرگترین کسان صرف نظر نفرماید. میدانی که محبوب‌ترین صفت‌ها برای زمامدار در همه حال چیست؟ آن که همواره در راه زندگی، میانه‌رو و متوسط باشد و عدلش مانند ابر رحمت سراسر کشور را در سایه گیرد و با جدیت تمام بکوشد که زیردستانش را راضی و خشنود سازد»^{۳۴}. بلکه وظیفه حکومت اسلامی تأمین نیاز به استعانت در احقاق حق به موجب آیه شریفه زیر است که فرمود: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اطاعت کنید خدا و اطاعت کنید رسول و اولی‌الامر از میان خودتان را، پس اگر در چیزی نزاع داشتید به خدا و پیغمبر بازگردید^{۳۵}. (بیدآباد، ۱۳۸۹)

۱۲- وظیفه حکومت اسلامی در تأمین ولی برای صغیر از آیه شریفه: «فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَر»^{۳۶} به وضوح پیدا است همچنین روایت منقول از رسول اکرم ص: من از هر مسلمانی اولی به نفس اویم. کسی که مالی به ارث نهاد برای ورثه‌اش خواهد بود و اگر دین یا فرزند صغیری باقی گذاشت من عهده‌دار آن هستم^{۳۷}.

۱۳- در باب وظیفه تأمین مستمری بازنشستگی و از کارافتادگی می‌توان به وظیفه وفاداری و رحمانیت و

^{۳۴} - فرمان مالک اشتر، صفحه ۱۶.

^{۳۵} - سوره نساء، آیه ۵۹ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ».

^{۳۶} - سوره الضحی، آیه ۹. خطاب به رسول اکرم می‌فرماید: پس یتیم را مران.

^{۳۷} - قرضاوی، یوسف (۱۴۰۹ هـ ق.). الحلال و الحرام فی الاسلام، ص ۴۲۷، با تعلیق حسن محمد تقی جواهری، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، جلد ۱، صفحه ۴۲۵.

شفقت دینی استناد نمود، همچنین خبری از حضرت امیرالمؤمنین ع مؤید این است: پیرمردی سائل به کف عبور می کرد. حضرت فرمود او کیست؟ گفتند ای امیر مؤمنان نصرانی است. پس امیرالمؤمنین فرمودند تا زمانی که جوان بود از او کار کشیدید و چون عاجز گردید او را مانع شدید. از بیت المال به او پرداخت کنید.^{۳۸}

۱۴- در باب تأمین نیاز به سرپرستی افراد لازم الحمايه حضرت امیرالمؤمنین می فرمایند: «مبادا یکی از شما خویشاوند خویش را محتاج و نیازمند بیند و از پای نشیند»^{۳۹}. مسلم این وظیفه عیناً به حکومت اسلامی نیز برمی گردد. در فرمان مالک اشتر می فرمایند: «ای مالک! مهربان باش و رعیت را با چشمی پرعاطفه و سینه‌ای لبریز از محبت بنگر»^{۴۰} (بیدآباد، ۱۳۸۹)

۱۵- در باب تأمین نیاز به کارگشایی حضرتش به مالک فرمود: «گره از کار رعیت بگشا»^{۴۱}.

۱۶- در باب وظیفه مهیا نمودن شرایط مناسب برای ادای رسوم و سنن پسندیده حضرت امیر فرمود: «ای مالک از آن قوانین و آدابی که گذشتگان اسلام از خود باز گذاشته‌اند سرباز مزین و رعیت را هرگز در پیروی و تقلید از عادات پسندیده بازمدار»^{۴۲}.

^{۳۸} - وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۴۵. شیخ مکتوف کبیر یسأل. فقال امیرالمؤمنین ما هذا؟ قالوا یا امیرالمؤمنین نصرانی. فقال

امیرالمؤمنین استعملتموه حتی اذا کبر و عجز منعموه، انفقوا علیه من بیت المال.

^{۳۹} - خطبه ۲۴، نهج البلاغه، ترجمه جعفر شهیدی، چاپ پانزدهم، تهران، ۱۳۷۸، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، صفحه

۲۴. أَلَا لَا يَعْدِلُنَ أَحَدُكُمْ عَنِ الْقَرَابَةِ يَرِي بِمَا الْخِصَاصَةَ أَنْ يَسُدَّهَا...

^{۴۰} - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۱۳.

^{۴۱} - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۱۸.

^{۴۲} - فرمان به مالک اشتر، صفحه ۲۳.

۱۷- در باب تأمین نیاز به پوشش و البسه فقط به این حدیث اشاره می‌شود که **أَمَّا الْكِسْوَةُ فَعَلَيْ كُلِّ**

إِنْسَانٍ ۴۳.

راهبردهای حمایت و کفالت

برنامه‌های تأمین اجتماعی غالباً سه راهبرد اصلی زیر را در پیش می‌گیرند:

راهبردهای بیمه‌ای: این راهبردها مبتنی بر اشتغال افراد جامعه بوده و شامل بیمه‌های اجتماعی، صندوقهای احتیاط و مسئولیت کارفرما می‌شود. بر اساس این راهبرد نظام بیمه‌ای افرادی را تحت پوشش و کفالت قرار می‌دهد که شاغل هستند. نظام بیمه‌ای در این بخش غالباً شامل دو قسم بیمه‌های سنتی و بیمه‌های تکافل نیز می‌شود.

در بیمه‌های سنتی، بیمه راهکاری برای انتقال ریسک است که بر اساس آن یک نهاد یا سازمان عدم اطمینان و ابهام را با قطعیت و اطمینان معاوضه می‌کند. یک طرف موافقت می‌کند مبلغ معینی را به عنوان حق بیمه پردازد و در مقابل شرکت بیمه تعهد می‌کند هر گونه خسارتی که در محدوده شرایط بیمه نامه اتفاق افتاد را جبران کند. برخی از فقها به این ویژگی بیمه که در آن هزینه معینی با خسارت نامعینی معاوضه می‌شود اشکال گرفته‌اند و آن را جزو مصادیق «غرر» دانسته‌اند که در فقه مجاز دانسته نمی‌شود. برای حل این مشکل، در بیمه‌های تکافل اصولاً هیچ انتقال ریسکی بین بیمه‌گر و بیمه‌گذاران اتفاق نمی‌افتد. ریسک‌ها بر اساس ضمانت متقابل بین شرکت‌کنندگان تقسیم می‌شود. در این طرح، عامل (بیمه‌گر) وظیفه دارد حق بیمه شرکت‌کنندگان را جمع‌آوری کند و در صورت وقوع خسارت برای هر

۴۳ - اما پوشاک برای هر انسان واجب است. اصول کافی، جلد ۵، باب مایجل لقیم مال الیتیم، حدیث ۵، صفحه ۱۳۰.

یک از اعضا غرامت مناسبی به او بپردازد.

در طول سالیان اخیر، شرکتهای متعددی بر پایه تکافل در کشورهای اسلامی و غیر اسلامی تشکیل شده‌اند. این شرکتها بر اساس مدل‌های مختلف، قراردادهای تکافل با عامل یا بیمه‌گر بسته می‌شود. قرارداد تکافل مهم‌ترین تفاوت بیمه‌های تکافل و بیمه‌های سنتی است. نامعلوم بودن و نامشخص بودن جزو ماهیت ریسک است و در مبحث معاملات در فقه اسلام نیز اگر موضوع معامله نامشخص باشد، عقد باطل خواهد بود. بنابراین قرارداد تکافل نباید «قرارداد فروش» باشد. ابهام و نامعلوم بودن نباید در هیچ یک از اجزاء قرارداد تکافل وجود داشته باشد. این اجزاء شامل قیمت، روش، مبلغ و زمان پرداخت بین دو طرف معامله، شرایط قرارداد و موارد مشابه است. در حالت کلی مدل عملیاتی واحدی برای شرکتهای تکافل وجود ندارد به طوری که هر کشوری مدل پیشنهادی خود را دارد. اما مهمترین مدل‌های ارائه شده در این زمینه شامل مدل‌های مضاربه، وکالت و مدل‌های ترکیبی است (Khan, 2008):

قرارداد مضاربه (تقسیم سود): این قرارداد بین تأمین کننده سرمایه و مدیریت سرمایه منعقد می‌شود که بر اساس آن سود حاصله از عملیات بر اساس نسبت معین یا درصد مشخصی بین دو طرف تقسیم می‌شود. در این قرارداد تأمین کننده سرمایه تمامی خسارت‌های احتمالی را متحمل می‌شود. در قرارداد تکافل بر اساس مدل مضاربه، شرکت کنندگان (بیمه‌گذاران) سرمایه را در اختیار عامل تکافل (بیمه‌گر) قرار می‌دهند. این مدل بیشتر در کشورهای جنوب شرق آسیا (مالزی، اندونزی، ...) مورد عمل قرار می‌گیرد.

قرارداد وکالت (نماینده‌گی): در این قرارداد یک طرف به طرف دیگر اجازه می‌دهد به نمایندگی از او فعالیت کند. این اعطای نمایندگی می‌تواند برای انجام دادن یک کار معین باشد و یا اینکه قرارداد نمایندگی به صورت کلی اعطا شود. وکیل یا نماینده می‌تواند برای انجام دادن فعالیت مورد نظر تقاضای

مبالغ معینی بکند (این مبلغ در بیمه‌های سنتی حق بیمه نامیده می‌شود.) این مدل برای بیشتر محصولات بیمه‌های تکافل مناسب است.

مدل ترکیبی: این مدل در واقع ترکیب بین مدل‌های وکالت و مضاربه است و عمدتاً در کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس بکار گرفته می‌شود.

راهبردهای حمایتی: این راهبردها بر اساس تابعیت یا اقامت شهروندان به صورت همگانی است و شامل مساعدت اجتماعی و خدمات اجتماعی نیز می‌شود. این نظام عمدتاً به اعتبارات دولتی (بودجه عمومی) وابسته است و دایرهٔ وسعت آن در برگیرندهٔ اقشار آسیب پذیر می‌شود.

راهبردهای امدادی: این راهبردها، شامل کمک‌های دولتی، مردمی و گاه بین‌المللی در ارتباط با حوادث و بلایای طبیعی مانند سیل، زلزله، آتش‌سوزی‌های وسیع و همچنین بلایای غیر طبیعی، همانند جنگ، انفجارهای شیمیایی و اسکان پناهندگان می‌باشد (پناهی، ۱۳۷۸).

مأموریت نهادهای حمایتی

نظام حمایتی علی‌القاعده باید افراد آسیب‌پذیر جامعه را که به دلایل مختلف قادر به تأمین معیشت خود و خانواده تحت پوشش نیستند، نیز تحت پوشش قرار می‌دهد. در حال حاضر در ایران، سازمان بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی بار اصلی حمایت از افراد آسیب‌پذیر جامعه را برعهده دارند. مسئولیت‌ها و وظایف این نهادها همانطور که در قسمت بعد به آن اشاره می‌شود، در راستای تجهیز و تخصیص منابع به منظور تکافل اجتماعی است.

ماموریت‌های سازمان بهزیستی در راستای تکافل اجتماعی:

- ۱- حمایت و توانبخشی نابینایان
- ۲- حمایت و توانبخشی ناشنوایان
- ۳- حمایت و توانبخشی معلولان ذهنی
- ۴- حمایت و توانبخشی معلولان جسمی حرکتی و ضایعه نخاعی
- ۵- حمایت و توانبخشی سالمندان
- ۶- حمایت و توانبخشی بیماران روانی مزمن
- ۷- حمایت و توانبخشی کودکان عادی
- ۸- حمایت و توانبخشی زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار
- ۹- حمایت و توانبخشی ایتام و کودکان بی سرپرست
- ۱۰- حمایت و توانبخشی کودکان خیابانی و بدسرپرست
- ۱۱- حمایت و توانبخشی دختران پناهجو (فراری)
- ۱۲- حمایت و توانبخشی زنان پناهجو
- ۱۳- حمایت و توانبخشی زنان آسیب دیده اجتماعی
- ۱۴- حمایت و توانبخشی معتادان
- ۱۵- حمایت و توانبخشی افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی (زنان متقاضی طلاق، کودکان در معرض کودک آزاری، خانواده‌های نابسامان، افرادی که اقدام به خودکشی کرده اند و ...)
- ۱۶- تجدید تربیت منحرفین اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی از آنان
- ۱۷- کمک به تامین جهیزیه مورد نیاز ایتام، معلولان و آسیب دیدگان نیازمند

- ۱۸- حمایت و نگهداری از معلولان غیرقابل توانبخشی
- ۱۹- تحت پوشش قراردادن نیازمندان از نظر بیمه خدمات درمانی
- ۲۰- پیشگیری از معلولیت‌های مختلف از طریق اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها مختلف در کشور
- ۲۱- پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (کودک آزاری، خودکشی، همسرآزاری، طلاق و ...) از طریق اورژانس‌های خدمات اجتماعی و مراکز پیشگیری از طلاق و کلینیک‌های مددکاری و خط تلفن ۱۲۳ اورژانس اجتماعی و مراکز مشاوره حضوری و صدای مشاور تلفن ۱۴۸
- ۲۲- پیشگیری از اعتیاد به روش اجتماع محور در محلات شهری و روستائی، واحدهای اداری، کارگری و آموزشی
- ۲۳- اجرای برنامه‌های کاهش آسیب و عوارض بهداشتی و اجتماعی و اعتیاد و پیشگیری از گسترش بیماری‌های ایدز در کشور از طریق آموزش معنادان پرخطر و خانواده‌های آنها، توزیع وسایل پیشگیری کننده، راه اندازی DIC و کلینیک‌های متادون
- ۲۴- آموزش مهارت‌های زندگی (فردی و اجتماعی) در واحدهای آموزشی، کارگری و خانواده‌ها و زوجین به منظور مقاوم سازی افراد در برابر تهدیدات آسیب‌های اجتماعی
- ۲۵- تهیه و تدوین تعرفه‌های خدمات مشاوره‌ای و پیشگیرانه و نظارت بر حسن اجرای آنها در مراکز
- ۲۶- تربیت نیروهای انسانی تخصصی مورد نیاز جامعه در زمینه‌های توانبخشی، بهداشتی، درمانی، اجتماعی از طریق دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی سازمان
- ۲۷- آموزش ویژه معلولان نظیر ناشنوایان، معلولان ذهنی، آموزش خط بریل و جهت‌یابی به نابینایان
- ۲۸- آموزش مهارت‌های زندگی ویژه معلولان
- ۲۹- ارزیابی و راهنمایی شغل معلولان جهت آموزش و اشتغال مناسب

۳۰- برنامه ریزی و تامین موجبات جلب و جذب مشارکتهای مردمی (نقدی و غیرنقدی)

۳۱- برنامه ریزی و تامین موجبات جلب و جذب خدمات داوطلبانه

۳۲- گسترش مؤسسات خیریه و غیردولتی، حمایت و توانمندسازی آنها (صدور موافقت اصولی، روانه

فعالیت و نظارت)

۳۳- برنامه های فرهنگی و فوق برنامه معلولین و افراد تحت پوشش

وظایف کمیته امداد در راستای تکافل اجتماعی:

بر اساس ماده ۶ اساسنامه کمیته امداد، وظایف این کمیته عبارت است از:

۱- بررسی و شناخت انواع محرومیت های مادی و معنوی نیازمندان و تبیین و تامین نیازهای حمایتی،

معیشتی، فرهنگی و ارتقای سطح زندگی آنها در حد امکان و شناسایی افراد و خانواده های

لازم الحمايه در شهر و روستا و عشایر.

۲- بررسی و ارایه پیشنهاد خط مشی ها، سیاست های اجرایی، طرح ها، برنامه ها و روش های مناسب برای

رفع محرومیت های نیازمندان در ابعاد مختلف به مراجع ذیربط و انجام اقدامات و پیگیری های لازم

جهت تحقق آنها.

۳- فراهم آوردن امکانات لازم به منظور خود اتکاء نمودن افراد و خانواده های تحت پوشش و سایر

نیازمندان از طریق ایجاد اشتغال، اعطای وام، آموزش های فنی و حرفه ایی و ارایه خدمات لازم در

حد امکان.

۴- ایجاد تسهیلات لازم جهت ارایه خدمات بهداشتی و درمانی و اقدام به بیمه های درمانی و اجتماعی

اقتشار آسیب پذیر در حد امکانات و چارچوب قوانین و مقررات مربوطه.

- ۵- پرداخت مستمری (کمک‌های نقدی و غیرنقدی، اعطای قرض الحسنه ضروری، کمک به تعمیر و تهیه مسکن، ازدواج و تجهیزیه نیازمندان.
- ۶- ارایه خدمات فرهنگی به افراد و خانواده‌های نیازمندان و انجام فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی و تأمین وسایل آموزشی و کمک آموزشی لازم و تعمیق باورهای دینی.
- ۷- حمایت موردی از افراد و خانواده‌های نیازمند در برابر مشکلات ناشی از بروز حوادث و بالایی طبیعی و غیر طبیعی.
- ۸- ارایه خدمات مشاوره و مددکاری و حمایت‌های لازم حقوقی و قضایی به افراد و خانواده‌های نیازمند.
- ۹- حمایت نیازمندان خارج از کشور بر اساس سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران، در حد امکانات.
- ۱۰- تمهیدات لازم به منظور احیای فرهنگ انفاق و ایثار، نشر سنت‌های حسنه اسلامی و هدایت امکانات و کمک‌های مردمی خصوصاً کمک‌های اشخاص خیر و نیکوکار و همچنین امکانات و کمک‌های بخش‌های دولتی و غیر دولتی جهت حمایت از افراد و خانواده‌های نیازمند.
- ۱۱- ارتباط با موسسات خیریه، انجمن‌ها و تشکل‌های عام المنفعه مردمی داخل و خارج از کشور به منظور تبادل تجربه و بهره‌گیری هرچه مطلوب‌تر از ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل آنها و پرهیز از انجام کارهای موازی و غیرضرور در جهت انجام حمایت‌های مادی و معنوی و تقویت و گسترش اینگونه هسته‌های مردمی در حد توان.
- ۱۲- انجام هرگونه تکلیف قانونی پس از تخصیص اعتبار لازم.

تکافل اجتماعی راستین (RST)

تکافل اجتماعی راستین (RTS) زیرمجموعه بانکداری راستین و مشخصاً یکی از زیرسیستم‌های بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین می‌باشد در اینجا نیز تکافل اجتماعی شامل: تکافل عام به معنی وظیفه انسانی افراد جامعه در رفع نیازهای یکدیگر و ضمان اعاله به معنی وظیفه حکومت در تأمین معیشت افراد جامعه تعریف می‌شود.

در تکافل اجتماعی راستین سپرده‌گذاران خیر اعم از خصوصی و دولتی می‌توانند منابع خود را تحت مقررات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین برای امور خیریه یا عام المنفعه نزد بانک سپرده‌گذاری کنند تا بانک منافع یا اصل یا اصل و منافع سپرده‌گذاری را از طریق حواله نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی یا به تقاضای خود شخص خیر بطور بلاعوض در اختیار افراد ضعیف لازم‌الحمایه یا خانواده آنان قرار دهد. علاوه بر سپرده‌گذاران، کلیه اشخاص، نهادها، مراجع مذهبی، موسسات، مراکز دینی، دولت، موسسات و سازمان‌های دولتی یا وابسته به دولت، سازمان‌های غیردولتی (NGO)^{۴۴} می‌توانند با تخصیص منابع در اختیار خود از قبیل یارانه‌های هدفمند، کفاره، زکات، خمس، انفاق، وقف، وصیت، اموال میت، دیه جنایت بر میت، غنایم، نذورات، قربانی، فدیة، خراج، ارث بلاوارث، جزیه، اموال مجهول‌المالک، انفال و رکاز (مال پنهان در زمین اعم از گنج و معدن)، برّ و احسان، جریمه مالی محکومان، مصادره اموال غیرمشروع، قاچاق و ربا و سایر موارد مشابه در چارچوب مقررات و آیین‌نامه اجرایی بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین نسبت به تکافل عام یا ضمان اعاله اقدام کنند.

⁴⁴ Non-Governmental Organization (NGO)

تجهیزکنندگان منابع می‌توانند از بانک درخواست نمایند تا اصل منابع تخصیصی آنها یا منافع آن به افراد، اشخاص یا گروه مورد نظر تجهیزکننده تخصیص یابد. بانک موظف است در این رابطه تمهیدات اجرا و پرداخت لازم را فراهم آورد. بانک موظف می‌شود تا گزارش سالیانه عملکرد منابع موضوع این فعالیت را به تجهیزکنندگان منابع ارائه نماید. و از طرفی بانک موظف است در صورت درخواست تجهیزکنندگان ریز اطلاعات پرداخت‌ها و دریافت‌کنندگان منابع را به تجهیزکنندگان منابع ارائه نماید. اطلاعات ارائه شده باید به گونه‌ای باشد که امکان بازرسی تک‌تک پرداخت‌ها برای تجهیزکنندگان فراهم باشد.

نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی می‌توانند دارای شخصیتی حقوقی اعم از خصوصی یا دولتی یا مشترک باشند. بانک مرکزی ایران با مشورت با سازمان بهزیستی و سازمان اوقاف و امور خیریه آیین‌نامه اجرایی نحوه فعالیت نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی را در ارتباط با مفاد تکافل اجتماعی راستین را تدوین و به تصویب مراجع ذیصلاح می‌رساند. سازمان اوقاف و امور خیریه نیز آیین‌نامه تکمیلی وقف دارایی‌های مالی اعم از ملموس و غیرملموس موضوع تکافل اجتماعی راستین را تهیه و به تصویب مراجع ذیصلاح می‌رساند. براساس این آیین‌نامه اشخاص می‌توانند منابع خود را برای امور تکافل و قرض وقف و در اختیار بانک قرار دهند. سازمان بهزیستی کشور موظف می‌گردد تا آیین‌نامه اجرایی رویه‌های شناسائی، پوشش حمایتی، پرداخت و نظارت بر پرداخت موارد مشمول تکافل عام و ضمان اعاله را با مشاوره با بانک مرکزی تدوین و به تصویب مراجع ذیصلاح برساند.

اقشار ضعیف و محرومان مشمول تکافل عام و ضمان اعاله موضوع تکافل اجتماعی راستین که از عهده تأمین معاش اولیه خود و خانواده خود برنمی‌آیند شامل افراد و خانواده‌های نیازمند، مسکین، تهیدست، مضطر، وامانده و درمانده، ورشکسته، مستمند، بیمار، نابینا، معلول یا فاقد عضو، مجنون، عقب

افتاده ذهنی، بیمار روانی، سفیه، از پا افتاده، زمین گیر، سالمند، بی سرپرست، آواره، اسیر، زندانی، تبعیدی، در راه مانده، صغیر، یتیم، یتیم، بیچه سرراهی، کودک بی سرپرست (اعم از بی سرپرستی موقت یا مستمر)، سالخورده، مقروض، خسارت دیده، دچار سانحه یا حوادث قهریه شده، افراد مشمول دیه غیر عمد یا با ضارب ناشناخته یا ناتوان از پرداخت دیه، افراد واجب النفقه بدون نفقه و خانواده‌های بدون سرپرست یا با سرپرست زن (اعم از اینکه مطلقه شده یا متارکه کرده یا شوهر یا نان آور فوت، مفقود، متواری، زندانی، تبعیدی، فراری، سرباز، مهجور، محجور یا یکی از مصادیق مذکور باشد) و سایر موارد مشابه و همچنین کلیه افرادی که مشمول دریافت فطریه، زکات، کفارات و صدقات هستند می‌شود. تأمین حداقل‌ها به صورت پرداخت یکباره و مستمر می‌تواند توسط بیمه‌های تکافل اجتماعی راستین به شرح ذیل صورت پذیرد:

- ۱- بیمه مالی: تأمین منابع مالی برای نیازمندان که شامل ورشکستگان نیز می‌شود.
- ۲- بیمه مسکن: هیچ فردی نباید بی سرپناه باشد و بیمه مسکن موظف به تأمین حداقل سرپناه برای عموم افراد جامعه است. استعانت در تعمیر مسکن در این بیمه می‌گنجد.
- ۳- بیمه ازدواج: ایجاد شرایط مناسب برای ازدواج و ارائه تمهیدات و رفع موانع ازدواج افراد جامعه.
- ۴- بیمه شغل: هر کس حق دارد شغل داشته باشد و بیمه شغل مبادرت به بکارگماردن افراد می‌کند. برخلاف بیمه بیکاری که اقدام به پرداخت مالی می‌نماید، بیمه شغل فرد را شاغل می‌کند.
- ۵- بیمه آموزش: هر کس که بخواهد تا هر درجه از آموزش، تعلیم و تربیت پیشرفت کند، بایست مربی و امکانات مناسب در اختیار وی قرار گیرد.
- ۶- بیمه درمان: کلیه آحاد جامعه هنگام بیماری بیمه درمان هستند و تأمین شرایط بهداشتی برای آنان از وظایف این بیمه است.

- ۷- بیمه پرستاری: کلیه افراد ناتوان در این بیمه مشمول دریافت مراقبت و پرستاری هستند.
- ۸- بیمه سوانح: هر فردی در قبال بروز هر حادثه‌ای اعم از طبیعی و یا غیرطبیعی محق دریافت حمایت‌های خاص بیمه سوانح است.
- ۹- بیمه خوراک: بیمه خوراک چتر غذایی افراد جامعه است بطوری که هیچ فردی گرسنه نماند. براساس این بیمه باید حداقل خوراک برای افراد به سهولت قابل حصول باشد.
- ۱۰- بیمه دفاع از حق: هرگاه حق فردی تضییع یا انکار شود حق دارد به منظور اعتراض، تظلم و دفاع تحت پوشش بیمه دادستان و ضابطین قضائی قرار گیرند.
- ۱۱- بیمه وکالت: استعانت به هر فرد در احقاق حقش از وظایف این بیمه است.
- ۱۲- بیمه ایتام: تأمین شرایط زیستی ایتام و صغار بدون سرپرست و حمایت از حقوق آنها وظیفه این بیمه است.
- ۱۳- بیمه بازنشستگی و ازکارافتادگی: افرادی که به دلیل کهولت سن یا نقص عضو یا بیماری دائماً یا موقتاً توانایی کار و ادامه اشتغال ندارند، بیمه هستند.
- ۱۴- بیمه سرپرستی: سرپرستی کلیه افراد بی‌سرپرست، سالخورده‌گان، بیوگان، محجورین، سفهاء و امثال آن در تحت پوشش این بیمه است.
- ۱۵- بیمه کارگشایی: گشودن گره از کار ناتوانان در کلیه امور اجتماعی به عهده این بیمه می‌باشد.
- ۱۶- بیمه فرهنگی: استعانت و یاری به افراد ناتوان در حفظ آداب و سنن پسندیده خود به عهده این بیمه می‌باشد.
- ۱۷- بیمه پوشاک: برهنگی بر هیچ فرد روا نیست و تأمین حداقل پوشاک هر فرد بر عهده این بیمه است. سازمان بهزیستی، نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی نمی‌توانند نسبت به دریافت منافع یا اصل یا

اصل و منافع سپرده گذاری و پرداخت آن به افراد لازم‌الحمایه رأساً اقدام کنند و موظفند از طریق صدور برات یا حواله و ارسال آن به بانک ترتیبات لازم برای پرداخت وجه به افراد لازم‌الحمایه یا خانواده‌های آنان را فراهم کند. از طرفی بانک و نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی هر کدام بطور مجزا موظفند پرداخت‌های حمایتی را به نحوی که آسیبی به حیثیت حمایت شونده‌گان وارد نیاید در وبسایت خود افشا کنند. همچنین بانک و نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی که از زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین استفاده می‌نمایند موظف می‌گردند تا هر کدام بطور مجزا گزارش تفصیلی عملکرد سالیانه خود را به ریاست جمهور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سازمان بازرسی کل کشور، شورای عالی راهبردی سازمان بهزیستی کشور و شورای عالی اوقاف ارائه نمایند. از سوی دیگر بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان بازرسی کل کشور هر کدام جداگانه موظف می‌شوند تا با ایجاد تمهیدات مناسب نحوه عملکرد بانک و نهادهای خیریه و سازمان‌های حمایتی را بررسی و به ریاست جمهور گزارش و در صورت مشاهده تخلف اقدام قانونی کنند. بانک در ارتباط با ارائه این خدمت فقط می‌تواند هزینه ارزیابی و نظارت دریافت نماید و مجاز به دریافت سود نمی‌باشد.

فرآیند عملیاتی تکافل اجتماعی راستین

حمایت‌های مردمی و کمک‌های دولتی و سایر جوهری که به حساب نهادهای حمایتی واریز می‌شود، را می‌توان در صندوقی به نام صندوق تکافل نزد بانک تجمع نمود. بانک نیز، وجوه را از مشتری دریافت و نهادهای حمایتی بانک را وکیل خود در بکارگیری این سپرده‌ها در سرمایه‌گذاری توسط بانک قرار می‌دهد و رابطه حقوقی بانک و مشتری (سپرده‌گذار) براساس عقد مواسطه برقرار می‌شود. بانک‌ها وجوه سپرده را به وکالت از طرف مشتری در طرح‌های سرمایه‌گذاری مشارکت در سود و زیان بکار می‌گیرند و در نتیجه سود حاصل ناشی از انجام طرح پس از کسر کارمزد متعلق به صندوق تکافل است. در این

سیستم بانک امین مشتری بوده و لازم است رعایت صرفه و صلاح موکل خود را در انجام مشارکت سرمایه‌گذاری بنمایند. در این زیرسیستم منابع افراد خیر نزد بانک متمرکز می‌شود و دستور پرداخت توسط فرد یا نهاد خیر صادر می‌شود و بانک موظف به پرداخت به فرد لازم‌الحمایه است. از آنجا که ورود و خروج پول در راستای تکافل اجتماعی از طریق بانک و با نظارت نهادهای امین و حمایت‌کننده و ناظر صورت می‌گیرد لذا کارایی و بهره‌وری نهادهای خیریه افزایش و فساد اداری به نحو قابل توجهی کاهش خواهد یافت.

عملیات تکافل اجتماعی راستین (RST)

۱- در تکافل اجتماعی راستین دو دسته کلی از عملیات متصور است. در دسته اول پرداخت سپرده‌گذار برای عملیات تکافل صورت می‌گیرد و در این حالت اصل منابع یا سود منابع یا اصل و سود منابع سپرده‌گذار طبق عملیات زیرسیستم تکافل اجتماعی به افراد لازم‌الحمایه پرداخت می‌شود. در دسته دوم پرداخت سپرده‌گذار برای عملیات قرض صورت می‌گیرد و در این حالت اصل منابع یا سود منابع یا اصل و سود منابع سپرده‌گذار طبق عملیات زیرسیستم تکافل اجتماعی به افراد لازم‌الحمایه پرداخت می‌شود و در سررسید کل اصل و سود منابع (در صورت وجود) از قرض‌گیرنده دریافت و به سپرده‌گذار مسترد می‌گردد.

۲- حالات تکافل زیر در تکافل اجتماعی راستین وجود دارد:

أ - سپرده‌گذار موافقت می‌نماید تا منابع وی بدون اینکه در طرحی سرمایه‌گذاری شود به افراد لازم‌الحمایه به صورت یکباره و بلاعوض پرداخت شود.

ب - سپرده‌گذار موافقت می‌نماید تا منابع وی بدون اینکه در طرحی سرمایه‌گذاری شود به افراد

لازم الحمايه به صورت ادواری و بلاعوض پرداخت شود.

ج - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و سود ناشی از آن

به افراد لازم الحمايه به صورت یکباره و بلاعوض پرداخت شود.

د - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و سود ناشی از آن

به افراد لازم الحمايه به صورت ادواری و بلاعوض پرداخت شود.

ه - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و اصل و سود

مشارکت ناشی از آن به افراد لازم الحمايه به صورت یکباره و بلاعوض پرداخت شود.

و - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و اصل و سود

مشارکت ناشی از آن به افراد لازم الحمايه به صورت ادواری و بلاعوض پرداخت شود.

۳- حالات قرض زیر در تکافل اجتماعی راستین وجود دارد:

ز - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی بدون اینکه در طرحی سرمایه گذاری شود به افراد

لازم الحمايه قرض داده شود.

ح - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و سود ناشی از

مشارکت آن به افراد لازم الحمايه قرض داده شود.

ط - سپرده گذار موافقت می نماید تا منابع وی در طرحی سرمایه گذاری شود و اصل و سود

مشارکت ناشی از آن به افراد لازم الحمايه قرض داده شود.

۴- بانک برای عملیات تکافل گواهی تکافل و برای عملیات قرض گواهی قرض صادر و به

سپرده گذار تحویل می نماید.

۵- افراد لازم الحمايه مشمول عملیات تکافل موضوع تکافل اجتماعی راستین که از عهده تأمین معاش

اولیه خود و خانواده خود برنمی‌آیند شامل افراد و خانواده‌های نیازمند، مسکین، تهیدست، مضطر، وامانده و درمانده، ورشکسته، مستمند، بیمار، نابینا، معلول یا فاقد عضو، مجنون، عقب افتاده ذهنی، بیمار روانی، سفیه، از پا افتاده، زمین گیر، سالمند، بی‌سرپرست، آواره، اسیر، زندانی، تبعیدی، در راه مانده، صغیر، یتیم، سیر، بچه سرراهی، کودک بی‌سرپرست (اعم از بی‌سرپرستی موقت یا مستمر)، سالخورده، مقروض، خسارت دیده، دچار سانحه یا حوادث قهریه شده، افراد مشمول دیه غیر عمد یا با ضارب ناشناخته یا ناتوان از پرداخت دیه، افراد واجب النفقه بدون نفقه و خانواده‌های بدون سرپرست یا با سرپرست زن (اعم از اینکه مطلقه شده یا متارکه کرده یا شوهر یا نان‌آور فوت، مفقود، متواری، زندانی، تبعیدی، فراری، سرباز، مهجور، محجور یا یکی از مصادیق مذکور باشد) و سایر موارد مشابه و همچنین کلیه افرادی که مشمول دریافت فطریه، زکات، کفارات و صدقات هستند می‌شود.

۶- افراد لازم‌الحمایه مشمول عملیات قرض موضوع تکافل اجتماعی راستین افرادی هستند که برای رفع احتیاجاتی نظیر هزینه‌های ازدواج، تهیه جهیزیه، درمان بیماری، تعمیرات مسکن، کمک هزینه تحصیلی و کمک برای ایجاد مسکن در روستاها نیازمند منابع استقراضی هستند.

۷- کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی، دولت، موسسات وابسته به دولت، نهادهای خیریه و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند منابع خود را برای هر کدام از حالات تکافل یا قرض در زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین سپرده‌گذاری نمایند.

۸- پرداخت‌ها اعم از تکافل یا قرض و اقساط و مدت بازپرداخت قرض نمی‌تواند از سقف و کف مشخص شده توسط بانک مرکزی برای هر فرد تجاوز نماید یا کمتر باشد. سقف و کف پرداخت‌ها اعم از یکباره یا مقطعی و نحوه چگونگی پرداخت به افراد لازم‌الحمایه را بانک

مرکزی با مشورت با سازمان بهزیستی تعیین می کند.

- ۹- سپرده گذار و بانک از مالیات بر عملیات تکافل اجتماعی راستین معاف هستند.
- ۱۰- مجری می تواند طرح سرمایه گذاری خود را برای اهداف تکافل و قرض در طرح های زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین به بانک معرفی نماید. در این صورت سود طرح سرمایه گذاری مجری براساس نظر وی به افراد لازم الحمايه پرداخت خواهد شد. در این حالت طرح مزبور معاف از مالیات خواهد بود.
- ۱۱- سپرده گذار خود شخصاً می تواند افراد لازم الحمايه را برای دریافت وجوه تکافل یا قرض به بانک معرفی نماید یا گروه خاصی از افراد لازم الحمايه را مشخص کند و بانک ملزم به پرداخت وجوه به اسامی ذکر شده طبق قرارداد تکافل می باشد.
- ۱۲- در صورت عدم تعیین افراد لازم الحمايه توسط سپرده گذار بانک وجوه پرداختی را به افرادی که سازمان بهزیستی به بانک اعلام می نماید پرداخت خواهد کرد.
- ۱۳- بانک موظف به تهیه و ارائه گزارشات جریان وجوه و نحوه پرداخت وجوه تکافل و قرض زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین به سپرده گذار و سایر نهادهای نظارتی مقرر می باشد.
- ۱۴- چنانچه قرار باشد تا منابع سپرده گذار به طرح های سرمایه گذاری تخصیص یابد در این صورت خصوصیات عملیات سیستم پایه مشارکت در سود و زیان راستین بر طرح نامه، مجری و طرح از ابعاد مختلف ارزیابی و نظارت تا مراحل نهائی اتمام طرح اعمال خواهد شد.
- ۱۵- در عملیات زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین بانک فقط می تواند کارمزد دریافت کند و مجاز به دریافت سود مندرج در دستورالعمل دریافتی های بانک نمی باشد.
- ۱۶- سپرده گذار می تواند گواهی های خود موضوع زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین RST را در بازار

معاملات گواهی‌های راستین به غیر بفروشد و یا انتقال دهد.

۱۷- در زیرسیستم تکافل اجتماعی راستین کلیه عملیات اجرائی طبق قرارداد و زیر نظر واحد امین اداره PLS بانک انجام می‌شود.

۱۸- عملیات تکافل اجتماعی راستین تابع مقررات و دستورالعمل‌های کلی طرح بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) بوده و دستورالعمل‌های مزبور و سایر دستورالعمل‌های زیرسیستم‌های آن تا آنجا که به عملیات اجرائی مربوط می‌باشد نظیر تأمین مالی جعاله (JFS) و تأمین مالی مضاربه (MFS) و تأمین مالی مقاسطه (IFS) و تأمین مالی اجاره (RFS) حسب مورد برای این زیرسیستم نیز نافذ است مگر صراحتاً عدول از آن قید گردد.

۱۹- بانک می‌تواند منابع سپرده‌گذار را در طرح‌های ارزیابی و تأیید شده توسط واحد ارزیابی بانک سرمایه‌گذاری نماید.

۲۰- بانک باید وجوه مرتبط با عملیات تکافل اجتماعی راستین را در حساب‌های خاصی که به این منظور باز می‌کند نگهداری کند و حق استفاده از این منابع را در موارد دیگر به غیر از آنچه که فوقاً به آن اشاره شد را ندارد.

۲۱- بانک در اعطای قرض به افراد لازم‌الحمایه موضوع این زیرسیستم جهت حصول اطمینان از بازگشت منابع باید نسبت به اخذ تضمینات و وثائق کافی از وام‌گیرنده اقدام نماید.

۲۲- با توجه به مفاهیم مورد عمل در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS و فرآیندهای مربوطه و همچنین ضوابط و دستورالعمل‌های تدوین شده جهت پیاده‌سازی تکافل اجتماعی راستین RST و نیز وظایف تعیین شده برای بانک، سپرده‌گذار و مجری، ساختار و تشکیلات مورد نیاز همان وظایف مصرح در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS می‌باشد.

۲۳- دستورالعمل‌های تکافل اجتماعی راستین منطبق با دستورالعمل‌های طرح بانکداری مشارکت در

سود و زیان راستین بوده و بجز مواردی که تصریح شود از دستورالعمل‌های مربوطه در بانکداری

مشارکت در سود و زیان راستین بهره‌مند می‌گردد. این دستورالعمل‌ها تحت عناوین زیر می‌باشند:

- ا - دستورالعمل احراز توانایی مجری
- ب - دستورالعمل تضمینات، وثایق و آورده‌ها
- ج - دستورالعمل تهیه گزارش توجیه اقتصادی، فنی، مالی طرح
- د - دستورالعمل مدارک و مستندات لازم جهت ارزیابی طرح
- ه - دستورالعمل دریافتی‌های بانک
- و - دستورالعمل استانداردها و الزامات نظارت
- ز - دستورالعمل گزارش دهی مجری
- ح - دستورالعمل حسابداری و حسابرسی
- ط - دستورالعمل تغییر در زمانبندی و هزینه
- ی - دستورالعمل آثار تورم بر درآمد و هزینه و خالص بازدهی طرح
- ک - دستورالعمل قصور ناشی از تاخیر در انجام تعهدات مجری و تغییر در زمانبندی
- ل - دستورالعمل مشارکت جدید (افزایش سرمایه در حین انجام طرح)
- م - دستورالعمل تسویه حساب با مجری
- ن - دستورالعمل داوری (حکمیت)
- س - دستورالعمل فورس ماژور
- ع - دستورالعمل تنظیم قراردادهای بانکداری مشارکت در سود و زیان PLS

- ف - دستورالعمل شرایط عمومی قراردادهای مشارکت در سود و زیان
- ص - دستورالعمل صلاحیت امین
- ق - دستورالعمل انصراف سپرده گذار و تسویه پیش از موعد
- ر - دستورالعمل تبدیل گواهی پذیره به سهام در طرحهای پایان‌ناپذیر (تولیدی)
- ش - دستورالعمل پوششهای بیمه‌ای
- ت - دستورالعمل معاملات گواهی مشارکت/پذیره
- ث - دستورالعمل صدور گواهی آتی
- خ - سفارش خرید و فروش گواهی آتی
- ذ - دستورالعمل نوع وثایق و تضمینات حسن انجام کار و ایفای تعهدات براساس دستورالعمل

کلی PLS

- ض - دستورالعمل دریافتی‌های بانک
- غ - دستورالعمل بازرسی کالا
- ظ - دستورالعمل استاندارد کالا (مواد اولیه و نهایی)
- أأ - دستورالعمل تحویل کالای نهایی و اختتام
- بب - دستورالعمل بیمه در مشارکت مالی جعاله JFS
- جج - دستورالعمل تأخیر در تأدیه و نکول از انجام تعهد در مشارکت مالی جعاله JFS
- دد - دستورالعمل حاکمیت شرکتی
- هه - دستورالعمل رفتار حرفه‌ای ارزیاب و امین
- وو - دستورالعمل افشای اطلاعات مجری

گواهی تکافل و گواهی قرض

در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS ابزارها و ابداعات مالی بدیعی نظیر گواهی‌های راستین استفاده می‌شود و بانک با صدور و ارائه این نوع گواهی‌ها و ایجاد بازار ثانویه معاملات گواهی راستین در فعال نمودن و افزایش کارایی عملیات پولی و مالی حرکت و تحولات مهمی ایجاد خواهد کرد. با استفاده از زیربنای طرح مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)، طرح «تکافل اجتماعی راستین (RST)» قابل اجرا بوده و با صدور گواهی تکافل و گواهی قرض شرایط لازم برای عملیات تکافل و قرض الحسنه را پدید می‌آورد.

گواهی تکافل برگه بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین منتشر می‌شود. دارندگان این گواهی‌ها به بانک اختیار می‌دهند تا از منابع ناشی از سپرده‌گذاری آنها برای مدت معین اقدام به پرداخت‌های بلاعوض به افراد لازم‌الحمايه بنماید و به سپرده‌گذاران و سایر مقامات نظارتی گزارش کند.

گواهی قرض برگه بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین منتشر می‌شود. دارندگان این گواهی‌ها به بانک اختیار می‌دهند تا از منابع ناشی از سپرده‌گذاری آنها برای مدت معین اقدام به پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه به افراد لازم‌الحمايه بنماید و در سررسید معین منابع را به آنها بازگرداند و جریان عملیات را به سپرده‌گذاران و سایر مقامات نظارتی گزارش کند.

این گواهی‌ها به عنوان یک دارایی قابل خرید و فروش در سایت اینترنتی بانک به صورت

دیجیتالی صادر می گردد. دارندگان این گواهی ها می توانند از طریق شبکه های ارتباطی اینترنت و یا گیشه اینترنتی بانک اقدام به خرید و فروش این برگه ها نمایند و هرگاه مایل بودند دیگران را عهده دار این فعالیت خدایسندانه نمایند و منابع خود را آزاد نمایند. یکی از اهداف مهیا نمودن امکان فروش و انتقال این گواهی ها نیز همین می باشد که سپرده گذار بتواند منابع خود را از این فعالیت جدا سازد. از طرفی برای راه اندازی فعالیت های سرمایه گذاری بزرگ تکافل که منابع مالی زیادی را می طلبد دولت و سازمان های حمایتی یا سایر اشخاص می توانند ابتدائاً منابع لازم را برای سرمایه گذاری در طرح های سرمایه گذاری که بدین منظور طراحی شده اند تخصیص دهند و سپس با واگذاری گواهی های تکافل و قرض مربوطه اقدام به دعوت دیگران در مشارکت در عملیات تکافل اجتماعی راستین نمایند.

منابع

- فرمان حضرت علی (ع) به مالک اشتر، روابط عمومی وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۷۱.
- نهج البلاغه، ترجمه جعفر شهیدی، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۸.
- حضرت حاج ملا سلطان محمد بیدختی گنابادی، بیان السعادة في مقامات العبادة. ترجمه دکتر حشمت الله ریاضی و محمد آقا رضاخانی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷، تهران. <http://www.sufism.ir>
- ابراهیمی، محمد حسن (۱۳۷۵) بیمه و تأمین اجتماعی از دیدگاه اسلام، سازمان تأمین اجتماعی، انتشارات کویر.
- حر عاملی، وسایل الشیعه، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، چاپ اول، بیروت، ۱۴۱۳ قمری.
- صدر، محمد باقر () اقتصاد برتر، ترجمه علی اکبر سیبویه، بخش کتاب های مذهبی، نشر میثم، تهران.
- کلینی ()، اصول کافی.
- قربانی، زین العابدین () حق ضمان و بیمه های اجتماعی، مجموعه مقالات ششمین کنفرانس اندیشه اسلامی، تهران.
- قرضاوی، یوسف (۱۴۰۹ هـ.ق.)، الحلال و الحرام فی الاسلام، تعلیق حسن محمد تقی الجواهری، سازمان تبلیغات اسلامی.
- بیدآباد، بیژن، تحلیل فقهی - اقتصادی انواع بیمه و ویژگی های شیوه حکومت اسلامی. پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/bimeh.pdf>

- بیدآباد، بیژن، تحلیل فقهی - اقتصادی بیمه اجباری، ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/bimeh-ejbari.pdf>

- بیدآباد، بیژن، تحلیل فقهی - اقتصادی بیمه‌های تأمینی، ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/bimeh-tamini.pdf>

- پناهی، بهرام (۱۳۷۶). اصول و مبانی تأمین اجتماعی، انتشارات موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- علوان، ناصر (۱۴۰۹). التكافل الاجتماعی فی الاسلام، انتشارات دارالسلام.
- محمدجواد زاهدی اصل (۱۳۷۱)، مقدمه‌ای بر خدمات اجتماعی در اسلام، انتشارات دانشگاه علامه

طباطبائی

- السباعی، مصطفی (۱۴۱۹)، التكافل الاجتماعی فی الاسلام، بیروت، المكتب الاسلامی.
- Khan, Mohammad (2008), Takaful: Growth opportunities in a dynamic market., Price water house Coopers.

منابع بانکداری راستین

- بیژن بیدآباد، عبدالرضا هرسینی، تحلیل فقهی - اقتصادی ربا در وامهای مصرفی و سرمایه‌گذاری و کاستیهای فقه متداول در کشف احکام شارع. ارائه شده به همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی، پژوهشکده اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۲. چاپ مجدد در مجله بانک و اقتصاد شماره‌های: ۱۰۶: خرداد ۱۳۸۹ صفحات: ۳۸-۴۲؛ ۱۰۸: مرداد ۱۳۸۹ صفحات: ۴۱-۳۶؛ ۱۰۹: شهریور ۱۳۸۹ صفحات: ۳۸-۳۴؛ ۱۱۱: آبان ۱۳۸۹ صفحات: ۳۸-۳۴؛ ۱۱۲: آذر ۱۳۸۹ صفحات: ۴۴-۴۲.

<http://www.bidabad.com/doc/reba-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، عبدالرضا هرسینی، شرکت سهامی بانک غیرربوی و بازیابی ماهیت ربوی و غیرربوی عملیات بانکی متداول. مجموعه مقالات سومین همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی «نظریه اقتصاد اسلامی و عملکرد اقتصاد ایران»، ۳-۴ دی ۱۳۸۲، پژوهشکده اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس،

صفحات ۲۲۴-۱۹۳، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/sherkat-sahami-bank.pdf>

<http://www.bidabad.com/doc/sherkatbank.ppt>

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، فناوری اطلاعات و ارتباطات در تحقق سازوکار مشارکت در سود و زیان (PLS) (بانکداری اسلامی). فصلنامه علمی - پژوهشی اقتصاد و تجارت نوین، سال اول، شماره سوم، زمستان ۱۳۸۴، صفحات ۳۷-۱.

<http://prd.moc.gov.ir/jnec/farsi/3rd/Article2.pdf>

http://www.bidabad.com/doc/Pls_it-fa.pdf

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، کارائی نسبی مدیریت دارائی و بدهی (ALM) در بانکداری اسلامی. فصلنامه علمی - پژوهشی اقتصاد و تجارت نوین، سال سوم، شماره دوازدهم، بهار ۱۳۸۷، صفحات ۱۲۸-۱۰۹. <http://www.bidabad.com/doc/alm-farsi.pdf>

- بیژن بیدآباد، ژینا آقابیکگی، مهستی نعیمی، آذرنگ امیراستوار، سعید صالحیان، سعید نفیسی زیده سرایی، علیرضا مهدیزاده چله‌بری، بیژن حسین‌پور، سعید شیخانی، محمود الهیاری فرد، محمد صفایی‌پور، نادیا خلیلی ولائی. (کتاب) طرح تفصیلی بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS)، اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی، بانک ملی ایران، ۱۳۸۷.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-pls.pdf>

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، سازوکار عملیاتی بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS)، معرفی ابزارهای مالی گواهی مشارکت و گواهی پذیره با کارائی بین‌المللی. ارائه شده به دومین همایش خدمات بانکی و صادرات، ۲۷ مهر ۱۳۸۷، بانک توسعه صادرات ایران، تهران، ایران.

<http://www.bidabad.com/doc/PLS-Banking.pdf>

<http://bidabad.com/doc/PLS-Banking-Export-Deveopment-Bank-2.ppt>

- بیژن بیدآباد، محمد صفائی پور، چارچوب بازار الکترونیکی معاملات گواهی مشارکت/پذیره در

قالب طرح مشارکت در سود و زیان (PLS). پنجمین همایش تجارت الکترونیکی، ۴-۳ آذر ۱۳۸۷، وزارت بازرگانی، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/charchoobe-bazare-electronic-pls.pdf>

<http://www.ecommerce.gov.ir/EArchive/EArchiveF/Item.asp?ParentID=43&ItemID=18>

2

• بیژن بیدآباد، بانکداری بدون ربا در برابر بحران‌های اقتصادی. مجله بانک و اقتصاد، آذر ۱۳۸۸، شماره ۱۰۳، صفحات ۲۷-۲۲.

• بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، حسابداری مشارکت در سود و زیان (PLS).

<http://www.bidabad.com/doc/PLS-accounting-fa.pdf>

• بیژن بیدآباد، تثبیت ادوار تجاری با بانکداری مشارکت در سود و زیان و اقتصاد اخلاق. مجموعه مقالات همایش بررسی ابعاد و تحول روش‌های تأمین مالی در کشور با تأکید بر نقش بانک، بیمه و بازار سرمایه، دانشگاه پیام نور، ۲۸ تیر ۱۳۹۰، تهران، ایران.

<http://www.bidabad.com/doc/pls-business-cycles.pdf>

<http://www.bidabad.com/doc/pls-business-cycles.ppt>

• بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، تأمین مالی غیررئوی مبتنی بر فناوری اطلاعات. مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۸۹-۶۹.

<http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-fa.pdf>

• بیژن بیدآباد، ژینا آقاییگی، آذرنگ امیراستوار، ابوالفضل هزاوه، علیرضا شفیعی، سعید نفیسی زبده سرائی، علیرضا مهدی‌زاده، علی حیات‌داودی، بیژن حسین‌پور، سید علی حسینی، اکبر شالی، محمد کاشفی، محمود الهیاری فرد، محمد صفایی‌پور، علی کوثری، باقر عین‌اله زاده، مهستی نعیمی، نادیا خلیلی ولانی، شاکری. (کتاب) طرح تفصیلی مشارکت مالی مضاربه (MFS)، زیرسیستم بانکداری

مشارکت در سود و زیان (PLS)، بانک ملی ایران، تهران ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-mfs.pdf>

- بیژن بیدآباد، آذرننگ امیراستوار، ابوالفضل هزاوه، علیرضا شفیعی، سعید نفیسی زبده سرائی، علیرضا مهدی‌زاده، علی حیات‌داودی، بیژن حسین‌پور، سید علی حسینی، اکبر شالی، محمد کاشفی، محمود الهیاری فرد، محمد صفایی‌پور، علی کوثری، باقر عین‌اله زاده، مجید ناصری، مهستی نعیمی، نادیا خلیلی ولائی، شاکری. (کتاب) طرح تفصیلی مشارکت مالی جعاله (JFS)، زیرسیستم بانکداری

مشارکت در سود و زیان (PLS)، بانک ملی ایران، تهران ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-jfs.pdf>

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، اوراق قرضه غیرربوبی (ریالی و ارزی) و ابزارهای پولی بانکداری مرکزی بدون ربا، مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۵۴۰-۵۱۷.

<http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس‌انداز، بانک

قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۸۹. <http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-bi-vam.pdf>

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh.ppt>

- بیژن بیدآباد، نگاهی بر بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS) و زیرسیستم‌های مشارکت مالی مضاربه (MFS) و مشارکت مالی جعاله (JFS). مجله بانک و اقتصاد، مرداد ۱۳۹۰، شماره ۱۱۴،

صفحات ۲۶-۲۰. <http://www.bidabad.com/doc/negahi-bar-pls-mfs-jfs.pdf>

- بیژن بیدآباد، بررسی فقهی و حقوقی اوراق قرضه بدون ربا، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری

اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.pdf>

<http://bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.ppt>

- بیژن بیدآباد، گواهی قرض الحسنه پس انداز (SQC)، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/gavahi-qarzulhasana-pasandaz.pdf>

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-paper.ppt>

- بیژن بیدآباد، جلوگیری از نوسانات و بحرانهای اقتصادی ادواری با ابزار نوین مالی و اصلاح ساختار بانکی، ۱۳۸۹. <http://www.bidabad.com/doc/bohran-va-abzare-mali.pdf>

- بیژن بیدآباد، مسعود صفرزاده نساجی، ژینا آقابیگی، سازمان و تشکیلات بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS) در بانک ملی ایران، ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/PLS-organization.pdf>

- بیژن بیدآباد، مشارکت مالی مضاربه (MFS)، ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/mfs-paper-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، مشارکت مالی جعاله (JFS)، ۱۳۸۹.

<http://www.bidabad.com/doc/jfs-paper-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، راهبرد تحول ساختار بانکی، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/rahborde-tahavole-bank.pdf>

- بیژن بیدآباد، اوراق خزانه بدون ربا (ریالی و ارزی)، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، بازاریابی تأمین مالی مشارکت در سود و زیان (PLS)، اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی

بانک ملی ایران، ۱۳۹۰، تهران. <http://www.bidabad.com/doc/pls-marketing.pdf>

- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس انداز با گواهی امتیاز حق وام، بانک قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۹۰.

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-ba-vam.pdf>

- بیژن بیدآباد، (کتاب) طرح تفصیلی مشارکت مالی مقاسطه (IFS)، زیرسیستم بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS). اداره تحقیقات و برنامه ریزی، بانک ملی ایران، تهران ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-ifs.pdf>

- بیژن بیدآباد، (کتاب) طرح تفصیلی مشارکت مالی اجاره (RFS)، زیرسیستم بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS). اداره تحقیقات و برنامه ریزی، بانک ملی ایران، تهران ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-rfs.pdf>

- بیژن بیدآباد، مشارکت مالی مقاسطه (IFS)، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/ifs-paper-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، زیرسیستم های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در بانکداری راستین، مجموعه مقالات همایش ملی خدمات الکترونیکی تحولی نوین در توسعه پایدار، ۳۰-۲۹ آبان ۱۳۹۰. دانشگاه الزهراء، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/Rastin-Bank-IT.pdf>

<http://www.bidabad.com/doc/Rastin-Bank-IT.ppt>

- بیژن بیدآباد، امنیت تعاملات بانکی مبتنی بر فناوری اطلاعات در بانکداری راستین، مجله بانک و اقتصاد شماره: ۱۱۶: آذر ۱۳۹۰ صفحات: ۴۰-۳۷.

<http://www.bidabad.com/doc/amniyat-taamolat-banki.pdf>

- بیژن بیدآباد، تکافل اجتماعی راستین و بانکداری قرض الحسنه، با همکاری روح الله محمدی، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/takaful-qarzulhasane.pdf>

- بیژن بیدآباد، تأمین مالی اجاره (RFS)، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/rfs-paper-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، شفافیت مالی، حکمرانی و افشای اطلاعات بانکی در بانکداری راستین و پیشنهاد مقررات لازم برای ارتقاء آن، مجله بانک و اقتصاد شماره: ۱۱۷: اسفند ۱۳۹۰ صفحات: ۲۴-۳۴.

<http://www.bidabad.com/doc/shafafiyat.pdf>

- بیژن بیدآباد، محمد صفائی پور، اجزای سیستم یکپارچه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین، نگرش مدیریت عملیات و فرآیندها. مجموعه مقالات اولین همایش بین‌المللی بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت، ۳۰ بهمن-۱ اسفند ۱۳۹۰، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی ایران، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/ajza-system-rastin.pdf>

<http://www.bidabad.com/doc/ajza-system-rastin.ppt>

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، پروتکل برداشت بین بانکی (IWP) در بانکداری راستین. ارائه شده در چهارمین کنفرانس فناوری اطلاعات و دانش (IKT2012) دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل، ۲-۴ خرداد ۱۳۹۱، بابل، ایران.

<http://www.bidabad.com/doc/iwp-paper-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد. (کتاب) طرح تفصیلی تکافل اجتماعی راستین (RST)، زیرسیستم بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS)، بانک ملی ایران، تهران ۱۳۹۱.

<http://www.bidabad.com/doc/detailed-rst.pdf>

- بیژن بیدآباد. تبدیل دارائی به اوراق بهادار (MSS) در بانکداری راستین.

<http://www.bidabad.com/doc/mms-paper-fa.pdf>

- Bidabad, Bijan, Economic-juristic analysis of usury in consumption and investment loans and contemporary jurisprudence shortages in exploring legislator commandments. Proceeding of the 2nd International Islamic Banking Conference. Monash University of Malaysia. 9-10 September 2004. Reprinted in: National Interest, Journal of the Center for Strategic Research, Vol. 2, No. 1, winter 2006, pp. 72-90. Tehran, Iran. <http://www.bidabad.com/doc/reba-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Non-Usury Bank Corporation (NUBankCo), The Solution to Islamic banking, Proceeding of the 3rd International Islamic Banking and Finance Conference, Monash University, KL, Malaysia, 16-17 November, 2005. <http://www.bidabad.com/doc/NUBankCo-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. IT role in fulfillment of Profit & Loss Sharing (PLS) mechanism. Proceeding of the 3rd International Islamic Banking and Finance Conference, Monash University, KL, Malaysia, 16-17 November, 2005. <http://www.bidabad.com/doc/english-pls-5.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Implementing IT to Fulfill Profit & Loss Sharing Mechanism. With co-authorship of M. Allahyarifard. Islamic Finance News (IFN), Vol. 3, Issue 3, 6, February 2006, pp. 11-15. <http://www.bidabad.com/doc/summery-pls-it-1.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Assets and Liabilities Management in Islamic Banking. Paper presentet at the 3rd International Conference on Islamic banking and Finance. Bidakara, Jakarta, Indonesia, 23 -26 February, 2010. Proceeding of the Conference: Risk Management, Regulation and Supervision, pp. 396-413.
- <http://www.bidabad.com/doc/alm-english.pdf>
- Bidabad, Bijan. Non-Usury Banking Fits to Obama's Change Strategy, the Solution to Revive the Economy. <http://bidabad.com/doc/PLS-paper-en-5.pdf>

- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. The Executive Mechanism of Profit and Loss Sharing (PLS) Banking Mechanism of Profit and Loss Sharing (PLS) Banking.
<http://www.bidabad.com/doc/PLS-banking-Executive-Mechanism.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. IT Based Usury Free Financial Innovations. Proceeding of ECDC 2010, 5th International Conference on e-Commerce in Developing Countries: with focus on e-Banking & e-Insurance. ECDC 2010, 15-16 September 2010.
<http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Usury-Free Bonds and Islamic Central Banking Monetary Instruments. 2010.
<http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Stabilizing Business Cycles by PLS Banking and Ethic Economics. 2010. <http://www.bidabad.com/doc/pls-business-cycles-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Accounting Procedures for Profit and Loss Sharing (PLS) Banking. 2010.
<http://www.bidabad.com/doc/PLS-accounting-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds and Central Banking Monetary Instruments. International Journal of Economics and Finance. Vol. 3, no. 3, August 2011.
- Bidabad, Bijan, Fluctuations and Business Cycles Prevention by New Financial Instruments and Banking Structure Reform. 2011.
<http://www.bidabad.com/doc/Fluctuations-and-Cycles.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mudarebah Financial Sharing (MFS). 2011.
<http://www.bidabad.com/doc/mfs-paper-en.pdf>

- Bidabad, Bijan, Joaleh Finance Sharing (JFS), 2011.
<http://www.bidabad.com/doc/jfs-paper-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), 2011.
<http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), Islamic Finance and Legal Clarifications, 2011. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-feqhi-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds Financial Innovation, A Monetary Instrument for Economy at Crisis. Journal of Economic Cooperation and Development (JECD). 32, 1, 2011, 55-70.
- Bidabad, Bijan, Deposits and Loans Interest Rates Lag Structure and Business Cycles (Case Study of United States). 2011.
<http://www.bidabad.com/doc/Interest-Rates-Lags-and-Cycles.pdf>
- Bidabad, Bijan, Installment Financial Sharing (IFS), 2011.
- <http://www.bidabad.com/doc/ifs-paper-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Does Interest Rate Form Business Cycle, 2011.
<http://bidabad.com/doc/interest-rate-cycle.pdf>
- Bidabad, Bijan, Rent Financial Sharing (RFS), 2012.
<http://www.bidabad.com/doc/rfs-paper-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Rastin Social Takaful (RST), 2012.
<http://www.bidabad.com/doc/rst-paper-en.pdf>